
katsaus

Maailman tilanne lehtimiehen näkökulmasta

Asevelvollisuus tämän päivän Suomessa

Armeija, kirkko ja omatunto

Aikuisten kasvattaminen

Kirkkojen maailmanneuvoston tie

Elämä kuoleman jälkeen katolisessa traditiossa

KRIITTINEN
KORKEAKOULU

4 · 1983

11. (23.) vuosikerta
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija

Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimisto

Meritullink. 9 A 15, Helsinki 17
ma-pe klo 9-16. P. 661 925

Toimittajat

Antti-Veikko Perheentupa, päätoimittaja

Matti Heikkilä

Kaarina Vartia

Timo Peedu, taitto

Tilaukset vuodelle 1983

maksamalla 60 mk / vuosikerta ps-tilille 715 56-0

Irtomerot

4 12 mk: Suomalainen Kirjakauppa, Porthanian paperikauppa, Kasvisravintola ja Suomen Luonnonsuojelun Tuki Helsingissä ja Oulussa. *Osoitteenmuutokset ja jälktilaukset toimiston osoitteella.*

Osoite: Meritullink. 9 A 15, Helsinki 17
Puhelin: 661 925

on sitoutumaton, opetusministeriön tukema, avoimen yliopiston ideaa toteuttava kulttuurikeskus. Toiminta alkoi vuonna 1968.

Kriittinen korkeakoulu pyrkii

- tarjoamaan tietoja ja virikkeitä kaikille, jotka ovat kiinnostuneita aikamme ongelmista,
- järjestämään kiinnostuneille mahdollisuuksia itsensä ja ympäristönsä kehittämiseen,
- edistämään sellaisen tiedon syntymistä ja kehittymistä, joka antaa uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen sekä
- tarjoamaan mahdollisuuksia eri aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamiselle.

Sihteeristö:

Antti-Veikko Perheentupa

- toiminnan yleinen suunnittelu

Markku Graae

Martti Tuomola

- Inhimillisen kasvun seminaari ja ohjelman suunnittelu

Pirkko-Liisa Onnismaa

Britt-Marie Timperi

Ritva Winter

- sosiaalipedagoginen keskus

Asta Haapalainen

Matti Heikkilä

Terttu Lemström

Kaarina Vartia

— toimisto

— Katsaus

Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry:n jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 20 mk / vuosi (tai ainaisjäsenmaksun 300 mk ps-tilille 715 56-0.

SISÄLTÖ:

TAPANI RUOKANEN Maailman tilanne lehtimiehen näkökulmasta	3
P. RAPILA Asevelvollisuus tämän päivän Suomessa	11
MAUNU SINNEMÄKI Armeija, kirkko ja omatunto	14
KARI E. TURUNEN Aikuisten kasvattaminen, 1. osa	17
INGA-BRITA CASTRÉN Kirkkojen maailmanneuvoston tie Vancouverin kokouksen valossa	22
ANDRÉ LEMAIRE Elämä kuoleman jälkeen katolisen tradition mukaan	26

Tapani Ruokanen:

Maailma tänään — lehtimiehen huomioita

Tarkoituksena on pohdiskella joitakin syitä, loogisia taustoja ja laajempia yhteyksiä, jotka ovat johtaneet joihinkin niistä maailman ongelmista, jotka tunkevat tajuntaamme ja häiritsevät rauhallista elämäämme. Samalla pyrin ennakoimaan tulevaa kehitystä — niin epäkiitollista kuin se onkin.

Väitän että ihminen toteuttaa pimeimmissä toimitaankin mielestään jotakin hyvää ja tavoittelemisen arvoista. Ymmärtävä asenne on hedelmällisempi lähtökohta kuin yksipuolinen jako hyviin ja pahoihin ihmisiin, ideologioihin, järjestelmiin. Mutta ymmärtävä asenne ei saa merkitä luopumista taistelusta elämän puolesta tuhoa vastaan sen kaikissa muodoissa. Ennen kuin taisteluun voi käydä, on vastustaja tunnettava ja sen toimintatapa ymmärrettävä. Vastustaja ei ole ihminen, jo-

ka tekee väärin, vaan epäoikeudenmukainen ja epäinhimillinen tilanne, joka on muutettava. Sen syntyisyys on löydettävä ja muutettava; muutos ulottuu laajoista rakenteista yksilöiden asenteisiin ja toimintatapoihin.

Kidutuksen tavoite: talouden ja politiikan vakaus

Kehuttuani ihmisten toiminnan motiivien pohjimmaisista hyviä tarkoituksia on syytä ottaa esimerkki todellisuudesta. Jokin aika sitten julkaistussa Amnesty Internationalin pääsihteerin Thomas Hammarbergin haastattelussa todettiin, että 60 valtiota harjoittaa järjestelmällistä kidutusta. Suurin osa uhreista on poliittisia aktivisteja. ”Kansallinen turval-

lisuus” ja ”terrorismin vastainen taistelu” ovat ne kullisit, joiden suojassa hallitukset pyrkivät vaintamaan vihollisensa. Kidutus liittyy taloudellisten intressien valvontaan: tuotantokustannukset pyritään pitämään alhaalla ja poliittiset olot vakaina vaintamalla ammattiyhdistysliike ja poliittinen oppositio. Kidutusten lisäksi entistä yleisempää on hallitusten suora murhatoiminta: poliittisia vastustajia ei enää viedä juridisen koneiston läpi, vaan heidät tapetaan muutta mutkitta joko suoraan tai välikäsien kautta. Näin Thomas Hammarberg.

Ihmisen elämän riistäminen kiduttamalla on vääryyden äärimmäisiä muotoja. Samaan liittyy hallitusten suora toiminta poliittisten ja taloudellisten tavoitteiden toteuttamiseksi murhaamalla suuria vastustavia tai mahdollisesti uhkaavia ryhmittymiä. Verilöyly on ikivanha, iljettävä keino — viimeisten viiden toista vuoden aikana sitä on käytetty yhtä menestyksellisesti kuin konsanaan keisari Neron tai Adolf Hitlerin aikana: Indonesiassa vv. 1965-67, Iranin shaahin aikana, Chilessä 1973, Kamputseassa 1975-77, Itä-Timorilla 1975-76, Ugandassa 1976-78, Argentiinassa 1978-79, Keski-Afrikan tasavallassa 1978-79, Päiväntasaajan Guineassa 1977-79.

Tunnetuin, vaikka pienimuotoisempi kuin edelliset oli palestiinalaisten joukkomurha Beirutin Shatillan ja Sabran pakolaiskaupunginosissa. Näissä verilöylyissä on siis aivan viime vuosina tapettu kymmeniä- jopa satojatuhsia ihmisiä käytännöllisesti katsoen ilman syytä. Ja useimmiten ns. sivistyneet Euroopan valtiot ovat olleet tietoisia murhista jo niiden tapahtuessa eivätkä ole reagoineet mitenkään.

Nämä esimerkit ovat vain kalpea kuva siitä fyysisestä ja psyykkisestä kärsimyksestä, jota ihmiset joutuvat kestämaan juuri tällä hetkellä ei niin kovin kaukana täältä. Pelkästään poliittisessa pakolaisuudessa on parhailaan noin 13 miljoonaa ihmistä. Suunnaton köyhyys ajaa miljoonia ns. taloudelliseen pakolaisuuteen.

Julkisuus on totuuden etsimistä

Toisen maailmansodan jälkeen on käyty puolitoista sataa erilaista sotaa; valtioiden sisällä tapahtuu kaikkea mahdollista ihmisen mielikuvituksen tuottamaa pahaa, johon kansainvälinen yhteisö ei reagoi. Se, että me tiedämme tänään jotakin tästä johtuu kasvaneesta

julkisuudesta. Julkisuus tekee kaikista hallituksista vastuullisia, mutta myös kaikista tiedon kuulleista tai kuvan nähneistä. Ihmisessä oleva laki — kun sitä ei ole poliittisin tai taloudellisin perustein manipuloitu — kammoaa luonnostaan näitä epäinhimillisyyksiä ja pakottaa toimimaan hirmutekoja vastaan. Julkisuus on yksi rehellisyyden muoto ja yksi ihmiskunnan parhaita aseita taistelussa oikeuden puolesta. Julkisuuden avulla me voimme muodostaa niin voimakkaan tahdon, että oikeus lopulta voitaa. Julkinen keskustelu ja raportointi vääryyksistä tuo tietoisuutemme paitsi yksittäisiä julmuuksia, myös rakenteellista epäoikeudenmukaisuutta, josta suurin osa maailmaa kärsii köyhyydessä ja sairauksien vaivaamana. Myös tähän ihminen reagoi luonnostaan oikein: näin ei saa olla. Mutta julkisuus paljastaa myös muilta elämän taasoilta kuin kansainvälisistä kysymyksistä vääryyden muotoja: myös meidän oma elämämme saattaa osoittautua joksikin muuksi kuin olimme kuvitelleet, kun totuus paljastuu. Tämä kipeä totuuden etsimisen tie on käytävä, totuutta on etsittävä julkisesti ja avoimesti, ihmisen on otettava vastuu.

Valitettavasti julkisuus on valikoivaa ja rajallista: sodat, joihin voi lentää tiistaina, työkennellä keskiviikkona ja torstaina sekä palata kotiin perjantaina pääsevät lehtiin. Esimerkiksi Iranin-Irakin sota on jäänyt vaille riittävä huomiota vaikeiden kommunikaatioyhteyksien takia.

Vallankumous syntyy vääryydestä

Koska vääryyden syntymekanismeja tulisi ymmärtää, käytän seuraavaksi jonkin verran aikaa vallankumouksen prosessin selvittelyyn. Esimerkkinä on Keski-Amerikka, missä olin alkukesästä työmatkalla. Tämä esimerkki kuvaa kahdenlaisten mielestään oikeiden ja eettisten motiivien taistelua — vallankumouksellisia ja vallinnee järjestelmän säilyttäjiä. Kun mietimme, kumpi on oikeassa, ei ole syytä vaipua akateemiseen saivarteluun: oikeus muuttuu vääryydeksi, kun se uhkaa suoraan elämää, sen jatkuvuutta ja kasvua. Elämä itse on oikeuden ja vääryyden lopullinen ja viimeisin kriteeri. Keski-Amerikka, kuten myös Lähi-Itä, osoittavat, ettei tuo elämän uhka ulotu ainoastaan rajoitetulle maantieteelliselle alueelle, vaan säteilee polttopisteestä ja sen kansallisista ongelmista koko ihmiskunnan

olemassaoloon. Tämä on yksi ihmiskunnan ykseyden varjopuoli: paikallisilla sodilla on taipumus eskaloitua helposti suurvaltojen väliseksi konfliktiksi, jonka äärimmäinen päätepiste on ydinsota. Paikalliset sodat toisaalta purkavat suurvaltojen paineita, mutta samalla uhkaavat kaikkien — myös meidän — turvallisuutta.

Eskaloitumisvaaran takia politiikan vanhin keino paineiden laukaisemiseksi, sota, on käynyt Euroopassa sekä supervaltojen välillä mahdottomaksi — konventionaalinen sota johtaisi ydinsotaan esimerkiksi Euroopan nykyisten voima-asetelmien pohjalla. Suurvallat käyvät sotansa kehitysmaissa. Ranskan ulkoministeri Claude Cheysson ei ole turhaan huolissaan pelätessään Libanonin sodan laajenevan supervaltojen konfliktiksi uhkaamaan koko maailman rauhaa.

Yli neljäkymmentä vuotta pienen Nicaraguan — väkeä on nyt alle 3 miljoonaa — hallitsijana oli maanomistaja-presidenttisuku, Somozat, jotka tekivät kansastaan halpaa työvoimaa tuottamaan vaurautta maan johtavalle eliitille mahdollisimman edullisesti. Ylhäältä hyvinvoinnin oli määrä säteillä koko yhteiskuntaan — tämä oli ja on yhä tänään tällaisten järjestelmien eettinen perustelu. Järjestelmän tukemiseksi oli luotu väkivaltakoneisto, joka nautti erityisetuja ja alistoi ihmiset poliittisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti. Somoza koulutti erityisissä kasvatustaloksissa nuorista pojista sotilasrobotteja, jotka oli eristetty ihmisen normaaleista emotionaalisista perhe- ja ystävyysuhteista armeijaan lapsesta alkaen. Heidän aivoihinsa luotiin järjestelmä, jonka mukaan maailma ja ihmiset jaettiin ehdottomasti hyviin ja pahoihin. Korkein arvo oli ehdoton kuuliaisuus ylempiä kohtaan — tästä sai parhaimmat fyysiset ja henkiset palkinnot. Totteleminen oli kehitetty huippuunsa; armeijan kidutus- ja murhamentelmät, raiskaukset ja kidnappaukset menettivät itse asiassa kauhistuttavuutensa: ne olivat vain keinoja maan johdon sanelemien päämäärien toteuttamiseksi. Ja päämäärien arvostelu oli tabu. Järjestelmä on yhtä vanha kuin ihminen ja käytössä yhä tänään kaikkialla maailmassa, kaikissa poliittisissa järjestelmissä.

Talouden kansainväliset suhteet

Nicaraguan diktatuuri oli mahdollinen, koska

se palveli laajoja kansainvälisiä etuja. Erityisesti Yhdysvaltojen kannalta oli sekä poliittisesti että taloudellisesti edullista pitää vääryyttä yllä. Jo presidentti Franklin D. Roosevelt totesi, että ”Somozan suku on äpärajoukkoa, mutta he ovat meidän äpäriämme”. Vääryys ei siis ollut tahatonta tai tiedostamatonta tai häiriintyneiden ihmisten aikaansaamaa, vaan legitiimien ja moraalisisia esiintyvien hallintoelinten suunnittelemaa ja harkitsemaa — kuten se on useimmiten yhä tänään. Mitkä arvot sitten antavat oikeutuksen tähän?

Poliittisesti eteläinen Amerikka kuuluu Yhdysvaltojen ”etupiiriin” ja kansallisten aatteiden kurissa pitäminen palvelee poliittista tasapainoa. Tällainen etupiirijattelu on käytännössä legitimoitu kansainvälisessä yhteisössä supervaltojen ylivoiman takia, vaikka sille ei ole mitään moraalisia perusteita. Harva vain tulee ajatelleeksi tätä. Imperialistiseen politiikkaan liittyy kaikissa järjestelmissä myös voimakas taloudellinen intressi: jos Somoza onnistui kokoamaan henkilökohtaista omaisuutta ylenpalttisesti, enemmän saivat yhdysvaltalaiset yritykset, jotka käyttivät kansakunnan perusvarannon — luonnonvarat ja työvoiman — omaksi edukseen maailmanmarkkinoilla. Sama järjestelmä toimii edelleen kaikkialla kehitysmaissa. Suuryritysten on tuotettava voittoa joka vuosi, ilman kasvua ne tuhoutuvat kilpailussa, voitto otetaan väkivallan avulla.

Vahvemman oikeus — elämellisyttä?

Vahvemman oikeuden toteuttaminen on mahtavien valtioiden ja ihmisten mukaan itse elämän laki, pyhää ja oikeaa. Toiset kansakunnat ja ihmiset ovat elinkelpoisempia kuin toiset, hyvät taistelevat pahoja vastaan. Suuret joukot ihmisiä on manipuloitu uskomaan siihen, että vahvemman oikeuden toteuttaminen on oikein — tämä sama toteutuu kaikissa yhteiskuntajärjestelmissä. Kuitenkin ihmisen eettinen taju kaikissa kulttuureissa todistaa päinvastaista: inhimilliseksi ihminen muuttuu vasta kyetessään ottamaan huomioon toisen; vahvemman oikeus on elämellisyttä; ihmisyyttä ja jalous toteutuvat parhaiten jakamisessa, antamisessa, uhrautumisessa. Ja kuitenkin me kaikki haluamme mieluummin ottaa ja taistella toisiimme vastaan.

En usko, että sen enempää menneen ajan

kuin nykyisetkään johtajat ovat olemukseltaan pahempia kuin keskimääräinen kansalainen käyttäessään armeijoitaan tai kokonaista kansakuntaa hyväksi moraalittomalla tavalla. Ennen kuin otamme kovin voimakkaita kantoja ulkomaalaisten turmeltuneisuudesta, on hyvä muistaa, mitä Suomessa, hallinto- ja oikeusjärjestelmältään vakaassa, vanhassa demokratiassa on tapahtunut äskettäin ja ilmeisesti tapahtuu yhä: kansainvälinen suuryhtiö Siemens kykeni kivuttomasti ihmisten epärehellisyyteen ja ahneuteen vetoamalla lahjomaan tämän maan päätöksentekokoneistoa melkoisen tehokkaasti. Ei ole vaikea kuvitella, mihin tällaiset moraalittomat yhtiöt pystyvät puolustuskyvyttömässä kehitysmaassa, joista yhteiskunnalliset laitokset puuttuvat lähes täysin. Siemensin esimerkki osoittaa myös, miten taloudellinen valta saa helposti otteeseensa virkamieskoneiston ja poliittisen vallan. Tältä pohjalta — vastuuttomuuden, pieneltä tuntuvan epärehellisyyden, henkilökohtaisen edun nimissä — voidaan vaikuttaa laajasti yhteiskuntaan ja lähes kaikki ovat osittavissa. Siksi jokaisen olisi myös henkilökohtaisesti taisteltava vääryyttä vastaan niillä alueilla, joilla hän tietää olevansa heikko. Yhteisen edun nimissä voidaan sallia monia epäoikeudenmukaisuuksia — varsinkin, jos ollaan voimakkaita ja tilanne on jatkunut pitkään ennallaan ja siihen ollaan niin totuttu, että on sokeuduttu vääryyden suhteen. Siemensin kaltaisille yhteisöille ja vastaaville ei julkisessa keskustelussa ja käsittelyssä tule osoittaa minkäänlaista armoa tai ymmärtämystä: tällaiset yritykset ovat yhden maailmaa pahimmin vaivaavan ja edistystä ja kehitystä estävän sairauden nimi, korruptio. Ja se on aivan toisissa mittasuhteissa köyhissä maissa. Tästä on Suomessa hyvä esimerkki puolueiden laitton rahoitus ja niihin liittyvät salaiset sopimukset, joista tiedämme todennäköisesti vain pintaa tällä hetkellä.

Kärsimyksen valinta: Status quo vai muutos?

Vallankumouksen siemenet on kylvetty, kun suuri osa kansasta alkaa löytää oman identiteettinsä, joka poikkeaa ulkopuolelta annetun vallitsevan, väkivaltaisen järjestelmän identiteetistä. Vääryyden — sillä vääryydeksi tämä ulkopuolelta annettu järjestelmä on osoittautumassa — vääryyden hallintavalta on mah-

dollista vain niin kauan kuin ihmiset suostuvat olemaan vääryyden hallittavina. Vääryyden keskellä elävän ihmisen on valittava kahden kärsimyksen välillä: suostuuko hän edelleen nykyiseen tilanteeseen, joka merkitsee kärsimyksen ja vääryyden jatkumista; ottaako hän vastaan uudentyyppisen kärsimyksen ja menetykset, jotka muutos tulee aiheuttamaan? Ihminen, joka rakastaa totuutta, pyrkii siihen kärsimyksenkin uhalla. Suuri osa ihmisistä ei pyri totuuteen, mutta he puolestaan menettävät koko olemassaololta tarkoituksen ja mielen. Kärsimyksen valinnan malli toimii siis yhteiskunnallisella tasolla kansakunnan valitessa nousun vääryyden järjestelmää vastaan; mutta se toimii myös yksilön tasolla, ihmisen ryhtyessä vallankumoukseen itsessään ja lähisuhteissaan toimivaa vääryyttä vastaan totuuden ja oikeuden puolesta.

Uuden identiteetin syntyvaiheessa keskenään erilaiset ja ristiriitaisetkin yhteiskuntaryhmät kohtaavat toisensa taistelussa vääryyttä vastaan. Näin voi tapahtua myös kansainvälisellä tasolla erilaisten poliittisten, aatteellisten, ideologisten ja uskonnollisten ryhmien kohdatessa toisensa esimerkiksi rauhanliikkeessä tai ekologisessa liikkeessä, jotka myös taistelevat vääryyttä vastaan. Uusiksi johtajiksi nousevat eliitit, jotka kykenevät näkemään selkeimmin olemassaolon uudet perusteet ja muotoilemaan ne poliittisiksi ohjelmiksi, jotka kansan enemmistö kokee omikseen. Uusia yllättäviä vaikuttajaryhmiä on syntynyt esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa. Yksi niistä on virallisen katolisen kirkon sisällä vaikuttava kansankirkko.

Katolisessa kirkossa — erityisesti Latinalaisessa Amerikassa, mutta kuten tunnettua myös muualla — on myös dynamiittia, joka saattaa uhata yhtä hyvin varovaista virallista Vatikaanin diplomaattia kuin myös poliittisia vallanpitäjiä, kun kansan oikeustaju on ristiriidassa virallisten ihanteiden kanssa. Dynamiitti on sanoma ihmisten samanarvoisuudesta, jokaisen elämän merkityksellisyydestä ja arvokkuudesta. Ja räjäyttäjiä ovat ne ihmiset, jotka yllättäen ja kaikkien hämmästykseksi ottavatkin sanoman tosissaan. Näin esimerkiksi Nicaraguan ja El Salvadorin ns. kansankirkon papit jakavat slummien haisevien likatunkuiden köyhän ja kouluttamattoman kansan sekä sivistymättömien ja monien sairauksien vaivaamien maatyöläisten elämän ja saarnaavat heille kirjaimellisesti vapautusta vääryydestä. Tämä esimerkki on tärkeä, kos-

ka samantapainen vallankumouksen, kulttuurin ja uskonnon yhdistelmä kuin Nicaraguassa toimii myös muualla. Kansalliset tarpeet, poliittinen ohjelma ja uskonnollinen tausta ovat luoneet uuden kansallisen identiteetin omalta taustaltaan myös Iranissa, joka hylkäsi shaahin ja edistyksen sekä Libyassa, jolle mielellään naureskellaan, koska sen vallankumouksen luonnetta ei tunneta.

On luonnollista, että erityisesti marxilaiset tuntevat viehtymystä vallankumouksiin, mutta esimerkiksi Keski-Amerikassa kommunistisen puolueen rooli vallankumouksen käynnistämässä on ollut lähes olematon. Keski-Amerikan vallankumouksen syyt ovat selviä useimmille Latinalaisen Amerikan valtioille (joista monet ovat Yhdysvaltojen liittolaisia ja ystäviä); ne korostavat mm. Contadoranimellä tunnetuissa, parhaillaan käynnissä olevissa rauhanneuvotteluissa, että vallankumouksen syynä on pitkään jatkunut epäoikeudenmukaisuus eikä suinkaan neuvostoliitolaisten maailmanvallankumoussuunnitelma, kuten presidentti Reagan avustajineen uskoo. Myös monet USA:n hallituksen virkamiehet ovat joutuneet eroamaan korostaessaan, ettei kyse ole suurvaltakonfliktista, vaan pitkään jatkuneen epäoikeudenmukaisuuden purkautumisesta. Vallankumous luo aina uuden arvojärjestelmän, jonka ymmärtäminen ja hyväksyminen vaatii suurta intelligenssiä, poliittista joustavuutta ja kärsivällisyyttä sekä taloudellista kaukokatseisuutta erityisesti vanhaan järjestelmään tottuneilta naapureilta. Yhdysvalloilta tämä joustonvara ja intelligenssi puuttuu Keski-Amerikassa. Yhdysvaltojen ristiretki kommunismia vastaan Keski-Amerikassa tukee niitä, joita se luulee vastustavansa, nuorissa ja köyhissä maissa olevia äärimmäisyysaineksia. Sota vie voimavaroja uudistustyöltä, joka on käynnistetty laajasti Nicaraguassa vallankumouksen antamien lupauten lunastamiseksi. Vaikea tilanne pakottaa turvautumaan sinne, mistä apua saa. Apua antaa ilomielin tässä tilanteessa mm. Yhdysvaltoja vastaan oleva valtioiden joukko yhtä hyvin kehitysmaissa kuin sosialistisessa ryhmässä. Mutta toivottomasti myös puolueettomien ja sitoutumattomien maiden ryhmä, eettisistä syistä. Intelligenssin puute Yhdysvalloissa selittyy mielestäni vain taloudellisesti: järjestelmä, joka aiemmin antoi välittömiä, nopeita voittoja suuryrityksille pyristelee yhä muutosta vastaan, vaikka se on väistämätön.

Ihanteet ja käytäntö ristiriidassa

Keski-Amerikan esimerkki kuvaa erinomaisesti myös muita vastaavia prosesseja, joissa aiemmin legitiimi järjestelmä alkaa horjua ja uusi nousee tilalle. Samalla se kuvaa, kuinka maailman kansakuntien — erityisesti ns. supervaltojen — teoreettiset tavoitteet ja ihanteet sekä käytännön reaali politiikka ovat ankarassa ristiriidassa. Ihanteiden ja käytännön ristiriita luo vääryyttä, joka on pitkällä tähtäyksellä kaikkien osapuolten ja lopulta koko ihmiskunnan kannalta onnetonta. Uskottavuuskriisi on yhteinen kaikille suurten ideologioiden edustajille: jos supervalta-USA on sokea dogmaattisessa taloudellisen vapauden etiikassaan, supervalta Neuvostoliiton dogmaattinen poliittinen etiikka tuottaa vaikeuksia toisaalla. Puolassa legitimizeerikriisi on ilmeinen, hallitus ja kansa ovat eri teillä. Talousjärjestelmässä myös muissa maissa on ongelmia — paljolti pääministeri Hrushtshevin 60-luvulla tarjoileman työnjako-sosialismimallin takia, joka ei sopinut elämän todellisuuteen Itä-Euroopassa. Nyt nämä maat kamppailevat kansallisten, taloudellisten ja poliittisten ongelmien keskellä, joitten pitäisi dogmaattisen ortodoksian mukaan olla toisarvoisia, mutta jotka osoittautuvatkin elämän kannalta keskeisimmiksi.

Esimerkkejä voitaisiin ottaa myös Afrikasta, missä Namibia on yksi tämän planeetan rikkaimpia maita uraani-, timantti- ja öljyesiintymiseen, jotka ovat suurten yhtiöiden, vieraiden valtioiden sekä asekauppiaiden mielivallan kohteena. Tai Mosambik ja Angola, jotka ovat ajautumassa alkuperäisistä kansallisista ihanteistaan tiukkaan dogmaattiseen marxilaisuuteen, jolle suurvaltojen sanelemat reaali teetit eivät suo vaihtoehtoa. Pelkistettynä tämä näkyy myös Afganistanissa, missä venäläisten tukemat vallankumoukselliset taistelevat amerikkalaisten tukemia vallankumouksellisia vastaan — tappion ja vääryyden kärsii Afganistan.

Ratkaisut kriiseihin ovat valmiina — paperilla

Useimpiin maailman kriiseihin ja myös rakenteellisiin taloudellisiin epäoikeudenmukaisuuksiin on olemassa YK:ssa hyväksytyjä ohjelmia ja päätöslauselmia, joiden toteuttami-

nen olisi mahdollista lyhyessä ajassa, jos maailman mahtavat käynnistäisivät koneistonsa. Mutta ihanteiden ja todellisuuden välillä on ristiriita. Lähi-Idän vaikeimman ongelman, Israelin ja palestiinalaisten oikeudet ja velvollisuudet, ratkaisu on paperilla, samoin eteläisen Afrikan kriisi Namibian itsenäisyyden osalta on paperilla ratkaistu. Mutta Lähi-Idässä on vahvojen edun mukaista — ei vähiten öljyisten arabidiktatuurien — antaa heikkojen kärsimyksen jatkua. Ja vauras eteläinen Afrikka rikastuttaa rikkaita parhaiten nykyisellään.

Rintamat rikkaan ja köyhän maailman välillä tiivistyvät, kuten on nähty YK:n kauppa- ja teollisuuskonferenssin UNCTADin kokouksessa Belgradissa, missä teollisuusmaat asettuivat selkeästi kehitysmaita vastaan. Toisaalta idealistisista ohjelmista ollaan nyt pääsemässä tosiasioitten rehelliseen tunnustamiseen: keskinäinen riippuvuus pakottaa elämään yhdessä, mutta rehellisyys paljastaa kauniiden teorioiden takaa ruman aineuden. Maailma on tänään taloudellisesti keskenään riippuvaisempi kuin koskaan aiemmin. Elleivät kolmannen maailman maat nouse taloudellisesta ahdingostaan, se merkitsee kurjuutta myös teollisuusmaissa, joitten kaupasta jo kolmannes käydään noitten maitten kanssa. Elleivät köyhät maat pysty ostamaan meidän tuotteitamme — ja he eivät pysty, elleivät saa myydä omiaan tänne — maailman talous lamaantuu ja miljoonat jäävät työttömiksi täällä. Mutta me olemme lyhytnäköisiä: haluamme rajoittaa maailmankauppaa, estää kehitysmaiden halpojen tuotteiden tunkeutumisen tänne, vaikka se on heidän ainoa mahdollisuutensa pitkään jatkuneen vääryyden voittamiseksi, talouden nostamiseksi. Meekin olemme tottuneet halpoihin ”siirtomaatavaroihin”, raaka-aineisiin, ja siihen, että jalosteet tehdään täällä, että emme siedä halvemmalla tehtyjä kenkiä tai paitoja, jotka kilpailevat omien tuotteidemme kanssa. Kuitenkin meidän tulisi muuttaa oman teollisuutemme rakennetta ja antaa tavaran tulla kehitysmaita.

Teollisuusmaidena eräs ratkaisu on ollut asekaupan kasvattaminen, aseiden hinnat ovat nousseet öljyn hintojen kanssa ja tällä on korjattu pahoja maksutaseongelmia, jotka OPEC aikanaan synnytti. Mutta yhä useammat ihmiset — jälleen saatuaan julkisuudesta tietää asioiden oikean laidan — kieltäytyvät hyväksymästä sitä, että yhden hävittäjäkoneen hinnalla saataisiin 40 000 maaseutusai-

raalaa kehitysmaahan. Ihminen tietää menettävänsä ihmisyytensä, jos hän hyväksyy mielettömän aseisen sairaaloiden sijasta, me tiedämme mikä on oikein ja mikä väärin. Mutta toisaalta: nuo aseet voisivat pitää vielä hetken pitempään yllä meidän hyvinvointimme nykyisiä perusteita. Ei ole montaa kuukautta siitä, kun julkisesti pohdittiin, vakavassa mielessä, pitäisikö Suomen viedä entistä enemmän aseita ulkomaille. Näin helposti me hyväksyimme hävittäjän sairaaloiden sijasta.

Vastakehitys on käynnissä

Vanhosten rikkaiden maiden, kapitalististen ja sosialististen, uskottavuus on pahasti vaurioitunut käytännön ja teorian ristiriidan takia. Vastuullisten valtiomiesten moraalintaju on kadonnut: häikäilemättömyys, röyhkeys ja härskiys ovat arvoja, jotka ohjaavat käytännössä kansainvälistä peliä. Eri intressiryhmien johtajat uskovat pystyvänsä pelaamaan monimutkaista peliään omien taloudellisten ja ideologisten tavoitteidensa saavuttamiseksi vastustajaa pettämällä, uhkaamalla ja houkuttelemalla. Etujen tavoittelussa ihmiskunnan yhteiset tavoitteet ovat hämärtyneet kansainvälisellä ja kansallisella tasolla. Panokset ovat kovat. Kukaan ei tiedä, ovatko rauhanneuvottelut vakavasti otettavia vai pelkkää teatteria. Kukaan ei tiedä, pyritäänkö sotaan vai rauhaan, koska kaikki puhuvat rauhasta ja varustautuvat sotaan entistä kiivaammin. Ja eri valtaryhmien salaiset palvelut ruokkivat propagandallaan tiedotusvälineitä ja ihmisiä kaikilla tasoilla lamauttaakseen valppautemme. Järjestelmät, jotka vaativat auktoriteettiasemaa itselleen ovat epäonnistuneet inhimillisten arvojen ja ihanteiden, oikeudenmukaisuuden ja suvaitsevaisuuden toteuttamisessa.

Mutta valtarakenteen etääntyessä riittävän kausi ihmisten todellisista tarpeista, ihmiset ennen pitkään hylkäävät vääryydeksi muuttuneen oikeus- ja poliittisen järjestyksen: se on kyllä alkujaan hyvä, mutta pitkän ajan kuluessa sen tuottamat yhteiskunnalliset ratkaisut saattavat vanhentua, ellei se ole kyennyt vastaamaan uusiin tarpeisiin. Väkivallan, poliisin ja armeijan, avulla voidaan pitkittää muutosta, mutta lopulta ihmiset kuitenkin ottavat mieluummin vastaan muutoksen tuottaman kärsimyksen kuin yhä sietämättömämmäksi käyvän nykytilan kärsimyksen. Tämä vallankumouksen prosessi voi toteutua myös

vanhassa, vakiintuneessa poliittisessa järjestelmässä, vaikka Suomessa.

Vääryyttä vastustava kehitys on käynnissä koko ajan. Se ulottuu yhtä aikaa kaikkialle maailmaan. Ihmiset etsivät uusia elämisen malleja, joissa ihmissuhteet, suhde luontoon ja sopusointu itse elämän kanssa toteutuisivat, koska hyvinvointi ei ole tyydyttänyt kaikkia tarpeita eikä niitä enää tyydytetä palveluksia lisäämällä. Näin Suomessa. Vielä tällä hetkellä ei tiedetä, mitä on tulossa, kärsimys hyvinvoinnin keskellä ei ole riittävän sietämätöntä, jotta todellinen muutos alkaisi. Mutta ahdistus kasvaa ja monet tutkistelevat, mikä minun elämäntavassani ja toiminnassani edistää vääryyttä — mikä siinä on ihmisen arvoista elämästä, totuudellista, tarkoituksellista, mielekästä.

Vielä tänään on mahdollista, että suomalaisen yhteiskunnan omistama yritys sanoo irti suurin joukoin työntekijöitään, joitten omat pienet unelmat — vaikkapa asunnon hankinta — romahtavat työpaikan menettämisen myötä. Mutta yhä useammat huomaavat, että on väärin, jos yhteiskunnan omistama laitos sysää johtajiensa epäonnistuneen suunnittelun hinnan työntekijöiden niskaan: he vaativat, että yritysten on ajoissa varauduttava muutoksiin, koulutettava työntekijänsä uudelleen. Tämä toimii jo siellä, missä vanhojen kaivosten paikalle kaavavillaan uutta tehdasta, vaikkapa sitten junanvaunuja. Oikean ja väärän erottaminen on mahdollista: ihminen on tärkeämpi kuin talous — talouden on oltava sopeutua ihmiseen, joka on liian kauan sopeutunut talouteen. Tulevaisuudessa ammattiyhdistysliikkeeltä ja puolueilta vaaditaan muutakin kuin vallan kokoamista: valta on annettu yhteisten arvojen toteuttamiseksi, se ei ole itse tarkoitus, tavoitteiden ja todellisuuden on myös meillä kohdattava — ehkä paljon pienemmissä asioissa ja vähäeleisemmin kuin odoteltiin, mutta todellisesti. Ihanteiden ja tavoitteiden ristiriita ei ole vain kansainvälisen politiikan ongelma, vaan jokaisen yksilön ongelma, joka on ratkaistava, jotta emme tuhoutuisi. Kaupalliset ja poliittiset ihanteet eivät luo mielekästä elämää ja hyvinvointia — se on ihmisten tehtävä.

Vietnamin sota oli ensimmäinen, joka oli keskeytettävä kansan painostuksesta. Israelin Beirutin hyökkäyksen lopputuloksena oli tutkimuskomissio, joka pakotti Israelin armeijan ylimmän johdon eroamaan häpeällisesti Shatillan ja Sabran verilöylyjen takia. Kansa

ei enää automaattisesti tue hallitsijoitaan. Rauhanliike nostaa päätään myös sosialistisissa maissa. Eloonjääminen on oikeuden ja vääryyden lopullinen kriteeri, moraalin ja etiikan viimeisin koetus. Julkisuus auttaa ymmärtämään, että ihmiskunta on yksi, murheemme ovat yhteisiä.

Elämän tarkoitus — totuus ja oikeus

Ihmiset oppivat tuntemaan vääryyden ilmene-mismuotoja ja rakenteita. Vääryyden paljastaminen on välttämätöntä niin kansainvälisesti kuin kansallisesti, mutta myös meidän omissa asenteissamme ja elämässämme, jotta hellittämätön taistelu totuuden ja oikeuden puolesta on johdonmukainen: henkilökohtaisessa elämässä, omassa yhteisössä, omassa yhteiskunnassa ja koko maailmassa. Tähän taisteluun ihmiset haluavat käydä, koska vasta se tekee elämästä inhimillisen, ihmisestä enemmän kuin eläimen, antaa tarkoituksen. Ja tämä eläimellisyyttä jalompi on sittenkin aina voittanut historian kuluessa. Maailman erilaisuudesta, rikkinäisyydestä ja näennäisestä mielettömyydestä huolimatta ihmiskunta on yksi ja sen kohtalo on yhteinen. Siksi elämästä on tehtävä elämisen arvoinen Suomessa, mutta myös kaukana täältä.

Voimme saada luottamusta tulevaisuuteen huomaamalla joskus myös ihmisen hyvät saavutukset. Paitsi tekniikassa, ihminen on myös aatteellisella tasolla saanut aikaan paljon: suurin osa kansakunnista on saavuttanut itsemääräämisoikeutensa ja niiden oma identiteetti vahvistuu; monet maailmanlaajat organisaatiot kymmeninetuhansine työntekijöineen taistelevat parhaillaan sen puolesta, että oikeudenmukaisuus ja tasa-arvoisuus tekisivät väkivallan ja vääryyden tarpeettomiksi. Jos suurvallat ovat joskus sokaistuneita, pienten ja puolueettomien ja sitoutumattomien maiden on kannettava erityisen suurta vastuuta kansainvälisestä oikeudenmukaisuudesta, vahvistettava kansainvälistä kehitystä, Yhdistyneitä Kansakuntia; tuettava maailmankaupan esteetöntä kulkua kehitysmaista teollisuusmaihin, edistettävä ihmisten kohtaamista.

Edessämme on kivinen tie ihmiskunnan jäsennyteen ja ykseyteen. Oman identiteetin on oltava luja, jotta uskaltaa käydä osaksi erilaisten kokonaisuutta, pelkoa, vihaa ja uhkaa

tuntematta.

Tuomiopäivän profeetan osa on raskas, mutta vielä vaikeampaa on uskoa tulevaisuuteen ja tehdä työtä elämän puolesta nykyisessä uhkaavassa tilanteessa. Se on kuitenkin ihmisen mittainen ja arvoinen ratkaisu. Äärimmäisyysryhmät ja -ajattelijat yrittävät riistää meiltä toivon ja tulevaisuuden. Mutta maailmassa ei ole vain yhtä vallankumousta, yhtä vaihtoehtoista elämäntapaa, yhtä taloudellista ajattelutapaa — yhteiset etumme on löydettävä erilaisuudesta huolimatta. Elämässä mahdollisuudet ovat aina suuremmat kuin todennäköisyydet, yksi plus yksi on elämässä aina enemmän kuin kaksi.

Ihmiset tietävät, että enää tänään ei ole mahdollista poistaa väkivallan ja vääryyden syitä sodan avulla. Ihmiset tietävät, että näennäinen voitto on merkityksetön, jos totuus ja rakkaus kärsivät tappion. Ihmiset tietävät, että jokaisella ihmisellä on syntymäoikeus luonnollisten tarpeidensa tyydyttämiseen. Ihmiset tietävät, ettei heidän johtajiensa vääryys ole synnynnäistä, vaan kansan kaltaisuutta. Siksi he haluavat luoda maailman, jossa oikeudenmukaisuus ja tasa-arvoisuus tekevät väkivallan ja vääryyden tarpeettomiksi.

Ihmiset näkevät, että meidän maailmamme on hyvä ja kaunis, elämä on ihme vähäisimmässäkään muodossaan — ja ihmiset haluavat varjella ja tukea tätä elämää, jotta se saavuttaisi niin heissä itsessään kuin luonnossa täyden kukoistuksen niiden rajojen ja kykyjen mukaan, jotka ovat kussakin elämän muodossa kätkeytyinä. Siksi ihmiset huomaavat olevansa osa suurta kokonaisuutta ja ainoastaan yhteydessä kokonaisuuteen ihminen saavuttaa elämänsä tarkoituksen ja merkityksen — ei eristäytymällä, kokoamalla valtaa ja vaurautta, vaan tulemalla osaksi tämän planeetan elämää. Turhautunut ja turmeltunut hyvinvointi-ihminen voi lyödä kättä köyhän ja sairaan kehitysmaaihmissen kanssa. He lyövät kättä ja luovat uuden maailman. Kuten eteläamerikkalainen piispa Dom Helder Camara sanoo:

”Kun uneksii yksin, se on vain unelma, mutta kun uneksii yhdessä, silloin alkaa todellisuus.”

P. Rapila:

Asevelvollisuus tämän päivän Suomessa

Johdanto

Kuluneena kesänä on erityisesti lehdistössä käyty vilkasta keskustelua asevelvollisuuden merkityksestä nykypäivänä. Niinkuin tämänkaltaisten, ihmisen perimmäisiin arvoihin liittyvien kysymysten kanssa useimmiten tapahtuu, on keskustelussa käytetty voimakkaita ja tunteeseen vetoavia puheenvuoroja. Omasta kannasta ei ole haluttu peräytyä tuumaakaan.

Keskustelua sivusta seuranneena ei ole voinut olla panematta merkille, että monet käytetyistä puheenvuoroista, nimenomaan Suomen turvallisuuspolitiikan ja puolustusvoimien tehtäviä koskevista, ovat perustuneet vajavaisiin tietoihin. Ehkä tämänkertaisen keskustelun alullepanija, suurlähettiläs Keijo Korhosen yksityisluontoinen kirje aseistakieltäytymisestä, kiinnitti alunperin huomion liian henkilökohtaisiin ongelmiin eikä tarjonnut pohjaa valtiollisen tason pohdinnalle. Pyrittiin tunneseikkoihin vedoten ratkaisemaan kysymyksiä, joiden taustalle ovat selvät realiteetit ja valtiotamme sitovat kansainväliset so-

pimukset.

Tässä alustuksessa pyrin selvittämään yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan maanpuolustuksemme olemusta kansallisen turvallisuusjärjestelmämme osana.

Koetan ohessa myös vastata kysymykseen, kuinka puolustusvoimien on onnistunut seurata sitä voimakasta kehitystä, joka yhteiskunnassamme on viime vuosikymmeninä tapahtunut.

Toisaalta on tietysti vastattava kysymykseen, vastaako suomalainen puolustusratkaisu sotilaspoliittisen ympäristömme vaatimuksia.

Historiallista ja yhteiskunnallista taustaa

Nykyisenkaltaisesti järjestetty yhteiskuntamme perustuu pohjimmiltaan yksilön turvallisuustarpeiden tyydyttämiseen.

Sekä valtioiden syntyminen että asevoimien muodostumisen tärkeimpiä syitä on alunperin ollut väestön tarve organisoitua ensikädessä ulkoisten vaarojen torjumista varten.

Asevoimien organisaatio on kaikissa yhteiskuntajärjestelmissä, eri lähtökohdista riippumatta, lähes samanlainen. Se perustuu kaikkialla mahdollisimman suuren tehokkuuden saavuttamiseen. Silti on väärin puhua asevoimien yhtäläisyydestä, sillä yhteiskuntien erilaisuus vaikuttaa voimakkaasti niiden tehtäviin, henkeen ja asemaan. Esimerkiksi Suomen puolustusvoimilla ei ole käytännössä juuri mitään yhteistä totalitääristen maiden asevoimien kanssa.

Puolustusvoimien tehokkuuden on katsottu vaativan etenkin sodan ajan toiminnassa voimakkaan johtajavaltaista, hierarkista järjestelmää. Laitoksen organisaation toiminta on kriisiajan taustan takia peruspiirteeltään ollut samanlainen myös rauhan aikana.

Asevoimilla on myös kaikkialla ollut suhteellisen suuri itsenäisyytensä verrattuna useimpiin muihin yhteiskunnallisiin laitoksiin. Siihen ovat vaikuttaneet koulutukselliset syyt ja jopa sotilasasioiden salaamisenkin tarve.

Tämä puolestaan on ollut edistämässä puolustusvoimissa määrätynlaista sulkeutuneisuutta suhteessa siviiliyhteiskuntaan, mikä taas on saattanut aiheuttaa siviiliyhteiskunnan piirissä epäluuloisuutta taikka jopa vieraantumista. Kohtaamme tässä tyypillisen ammattilaistumisen ongelman.

Suomen puolustuksen strategista taustaa

Suomen turvallisuuspolitiikan päämääränä on valtiollisen itsenäisyyden säilyttäminen ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaaminen.

Sen tärkeimpänä tehtävänä on estää maamme joutuminen sodan tai muiden senkaltaisten koettelemusten kohteeksi. Tähän pyritään ensisijaisesti ulkopoliittisin keinoin. Maanpuolustus ja puolustusvoimat antavat ulkopoliitikalle sen tarvitsemää uskottavuutta ja keinoja kriiseistä selviämislle.

Suomessa ei ole sellaisia strategisia kohteita jotka sinänsä houkuttelisivat ketään hyökkäämään maahamme. Maamme sotilaspoliittinen merkitys riippuu siten ensisijassa siitä, missä määrin aluetamme voidaan käyttää sen ulkopuolella sijaitsevien strategisten tavoitteiden saavuttamiseen mahdollisen kriisin tai sodan aikana.

Sotilaspoliittisesta näkökulmasta kannaltamme keskeisin kysymys on, millaiseksi Neuvostoliitto arvioi sitä vastaan Suomen kautta mahdollisesti kohdistuvan uhkan. YYA-sopimuksessa Suomelle määritellyt velvoitteet lähtevät siitä maantieteellisestä itsestäänselvyydestä, että Suomen alueen koskemattomuus — mikä on Suomelle edullista — lisää Neuvostoliiton luoteisrajan turvallisuutta — mikä on Neuvostoliitolle edullista. YYA-sopimus ei salli Suomelle sellaista vaihtoehtoa, että se lopettaisi oman alueensa puolustuksen sodan aikana ja sen koskemattomuuden vartioinnin rauhan aikana.

Itsenäisenä valtiona Suomella on vastuu alueensa puolustuksesta. Solmimamme kansainväliset sopimukset erityisesti YYA-sopimus eivät määritä sitä tasoa mikä maanpuolustuksellamme tulee olla. Parlamentaariset puolustuskomiteat ja turvallisuuspolitiikkamme ylin johto ovat määritelleet vaatimukset puolustuskyvylle, jolla puolustusvoimat voi toimia ulkopoliitiikan tukena.

Puolustusvoimien suoritevaatimukseksi on määrätty ennen muuta kyky torjua rajoitetuin tavanomaisin voimin tehty hyökkäys Suomea vastaan tai sen läpi. Suomen puolustuksen tulee omalta osaltaan osoittaa, että mahdollisen hyökkääjän tappiot ja ajanhukka eivät vastaa saavutettua hyötyä. Alueemme sotilaallinen hyväksikäyttö on kannattamatonta sen vaatimaan aikaan ja uhrauksiin nähden.

Koetukselle puolustusvoimat varsinaisesti

joutuvat, jos Pohjois-Euroopassa syntyy jännittynyt tilanne, joka uhkaa kehittyä sodaksi. Jos puolustusvoimat pystyvät tällaisessa tilanteessa olemassaolollaan estämään maan joutumisen suurvaltojen sotilaallisen toiminnan piiriin, niihin investoidut varat tuottavat uskomattoman korkeaa korkoa.

Suomalainen asevelvollisuus — onko siinä vaihtoehtoja?

Yleinen asevelvollisuus perustuu paljolti käsitukseen kansalaisten tasavertaisuudesta oikeuksineen ja velvolluuksineen. Nykyaikainen asevelvollisuushan alkoi Ranskan vallankumouksen aikana tältä valistusfilosofian pohjalta. Järjestelmä yleistyi koko Euroopassa 1890-luvun puolivälin jälkeen. Suomessa Snellman edusti selvästi sitä ajatussuuntaa, jonka pohjalta myös maahamme luotiin kansallinen asevelvollinen sotaväki 1880-luvulla.

Lainsäädännöllinen perusta

Itsenäisen Suomen hallitusmuodon 75 § sisältää maanpuolustusta koskevan perussäännöksen: ”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustuksessa tai sitä avustamaan niin kuin siitä laissa säädetään”.

Asevelvollisuuslaissa ja laissa puolustusvoimista on määritelty puolustusjärjestelmämme puitteet.

Asevelvollisuuden tarkoituksena on taata puolustusvoimien käyttöön riittävä henkilöstö sodan varalta ja mahdollistaa sen koulutus. Laki sallii aseellisesta palveluksesta vapautetun suorittaa asetonta tai siviilipalvelusta. Vapautus tapahtuu uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen perustuvista omantunnon syistä.

Aseettomana palvelleita miehiä on puolustusvoimissa ollut kymmeniä vuosia eikä heidän kanssaan ole syntynyt mitään ongelmia. Puolustusvoimissa on paljon tehtäviä, joissa asetta ei välttämättä tarvita. Silti tällaisetkin tehtävät ovat kokonaisuuden kannalta tärkeitä.

Laissa aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta ei ole määritetty siviilipalveluksen laatua. Tässä mielessä on lainsäädäntö selvästi jäänyt keskeneräiseksi. Siviilipalvelua ei nykyisellään voi pitää täysin hallitusmuodon tarkoittamana maanpuolustuksen osana. Siviilipalvelumiehet ovat jopa pyrkineet torju-

maan tällaiset kytkennät. Erikoista on, että edes täysin humanitaarinen väestönsuojeluakaan ei saa hyväksyntää heidän mielessään.

Siviilipalvelu on työvoimaministeriön alaisena. Siviilipalvelumiehet palvelevat valtion siviililaitoksissa, kouluissa, virastoissa, kunnissa, sairaaloissa, vankiloissa jne.

Siviilipalvelun valinneitten määrä ei nykyisellään horjuta aseellista maanpuolustusta. Mikäli määrä kuitenkin oleellisesti kasvaa esimerkiksi yllytyksen voimalla, alkaa se muodostua maanpuolustuksemme ongelmaksi, sillä jo valvontaan tarvitaan tietty minimimäärä varusmiehiä. Siviilipalvelu olisikin perusteltua kytkeä maanpuolustukseen ja saattaa vaativuudeltaan samalle tasolle aseellisen palveluksen kanssa.

Mahdollisuus suorittaa varusmiespalvelus siviilipalveluna ja sen suoritus tapa ei kuitenkaan ole puolustusvoimien ongelma. Ongelma on suomalaisen yhteiskunnan, joka on luonut turvallisuusjärjestelmän omien kansalaistensa suojaksi. Suomella on juuri sellaiset puolustusvoimat ja maanpuolustus jollaiset kansa haluaa. Tänä päivänä suuri enemmistö suomalaisista on joka tapauksessa nykyisen kaltaisen turvallisuuspolitiikan ja siihen liittyvän maanpuolustuksen kannalla.

Onko yleisellä asevelvollisuudella vaihtoehtoja Suomessa?

On aiheellista jatkuvasti seurata tilannetta ja kysyä, vastaako asevelvollisuus nykyajan ja tulevaisuuden vaatimuksia.

Suomen sotilaallinen puolustusjärjestelmä perustuu ns. kaaderijärjestelmään. Suhteellisen pieni kantahenkilöstö huolehtii kriisiajan valmisteluista ja kouluttaa miehiä reserviin. Noin 700 000 miehen koulutettu reservi mahdollistaa puolustusvalmiuden kohottamisen tilannetta vastaavasti ja joukkojen perustamisen puolustamaan suhteellisen laajaa maa-alaamme. Järjestelmä on myös kansantaloudellisesti edullinen.

Yleisen asevelvollisuuden sijasta kuulee joskus esitettävän englantilaistyyllisen ammattiarmeijan perustamista Suomeen.

Ammattisotilaiden tehokkuus taistelussa onkin suuri. Sen osoitti runsas vuosi sitten käyty Falklandin sota.

Suomella ei olisi kuitenkaan varaa pitää riittävän suurta ammattiarmeijaa palveluksessa. Tästä kärsisi maanpuolustuksemme uskottavuus. Samoin nykyisen koko kansan maan-

puolustusvastuun sijasta maanpuolustus jäisi vain tietyn ammattiryhmän varaan.

Yksipuolinen aseistariisunta esimerkkinä?

Joskus, tosin nykyisin entistä harvemmin, kuulee esityksiä Suomen yksipuolisesta aseidenriisunnasta esimerkkinä muille valtioille. Yksipuolisen aseistariisunnan kannattajat ajattelevat, että Suomen tapainen pieni maa voisi saada ihmeitä aikaan toimimalla kansainvälisenä esimerkkinä.

Suomi onkin toiminut monessa asiassa esimerkkinä. Olemme sijoittaneet vain n. 1,5 % bruttokansantuotteestamme maanpuolustukseen emmekä ole hankkineet hyökkäysaseita. Hyvän esimerkin antaminen ei ole pienten puolustusmäärärahojen osalta vaikuttanut maamme rajojen ulkopuolella juuri mitään.

Myöskään yksityisen suomalaisen aseistakieltäytyjän esimerkki ei vaikuta millään lailla suurvaltojen asevoimiin. Yhdysvalloissa lopetettiin asevelvollisuus jo kymmenen vuotta sitten. Tuskin sillä oli muuta vaikutusta kuin pyrkimys korvata miehet yhä enemmän tekniikan avulla. Neuvostoliitto ei myöskään paljon ota oppia ulkomailta.

Useissa yhteyksissä on sen sijaan kuultu arvioita siitä, että Suomen nykyisenkaltainen puolustuspolitiikka ylläpitää vakaata tilannetta Pohjolassa.

On myös suoraan todettava, että kansainväliset sopimuksemme ja puolueettomuuspyrkimyksemme eivät mahdollista yksipuolista aseistariisuntaa.

Lopuksi

Sotilaallisen maanpuolustuksemme voiman lähde on kansamme yksimielinen maanpuolustustahto. Olemme kouluttaneet miespuolisen väestömme siten, että tarvittaessa voimme muodostaa 700 000 miehen kansainvälisestikin mittavat puolustusvoimat. Koulutustasomme on saanut korkeat arvosanat ulkomailta sotilasasiantuntijoilta.

Sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävänä on estää alueemme hyväksikäyttöä kansainvälisessä kriisissä tai aseellisessa selkkauksessa. Olemme luoneet maamme erikoisolosuhteet huomioon ottavan alueellisen puolustusjärjestelmän, jonka ansiosta mikään valtio ei voi laskea voivansa yllätyshyökkäyksellä lamaan-

nuttaa Suomen puolustusta. Hyökkääjä jou-
tuu aina ottamaan laskelmissaan huomioon,
että huomattava määrä joukkoja sitoutuu pit-
käaikaisiin ja kuluttaviin taisteluihin. Olem-
me pitkäjänteisen hankintaohjelman avulla
pyrkineet myös varustamaan joukkomme
taktiikkaamme ja olosuhteisiimme soveltuvil-
la välineillä. Ne eivät sovellu hyökkäykseen
rajojen yli, mutta toimivat tyydyttävästi puo-
lustuksessa.

Vaikka viime vuosina onkin saavutettu
eräitä edistysaskeleita ennen kaikkea vaaralli-
simpien asejärjestelmien rajoittamiseksi, on
suurvaltojen kokonaisasevoima kuitenkin jat-
kuvasti kasvanut. Sotateknologian kehitys on
luonut uudenlaisia asejärjestelmiä, jotka vaa-
tivat vähemmän, mutta pitkälle koulutettua
henkilöstöä. Tätä yleistä kehitystä on meillä-
kin pakko seurata, mutta ei aivan samalla
vauhdilla kuin suurvalloissa. Yleisen aseista-
riisunnan toiveet ovat vielä kaukana tulevai-
suudessa ja asevoimat tulevat siten vielä
kauan ja keskeisesti kuulumaan poliittiseen
maailmankuvaan.

Keskustelussa on asetettu kyseenalaiseksi
puolustusvoimiemme mahdollisuudet vastata
haasteisiin. Varmuuden vuoksi on maalattu
vastustajaksi sotilasliittoutuma atomipom-
meineen. Totaalisen ydinsodan mallit eivät
ole missään puolustus suunnittelun lähtökoh-
tia. Miksi siis meillä? Kaikissa ajateltavissa
olevissa uhkakuviissa, jotka rakentuvat realis-
min pohjalle, aseellinen maanpuolustus pys-
tyy kuitenkin seisomaan ulkopoliittikan tuke-
na.

Demokraattisessa yhteiskunnassamme
maanpuolustuksesta, kuten muustakin toi-
minnasta, on syytä jatkuvasti keskustella. Jos
turvallisuuspoliittinen tietous jää vain asian-
tuntijoiden haltuun, putoaa myös maanpuo-
lustukselta pohja pois.

Julkinen keskustelu tarvitsee kuitenkin
enemmän tietoa maanpuolustuksen perusteis-
ta. Tällä hetkellä tiedotusvälineet välittävät
sirpalemaisesti kaikenlaista materiaalia, mitä
maailmalta sattuu löytymään. Tarvitaan
enemmän kotoisiin olosuhteisiin sovellettua ja
jäsentynyttä tietoa, ennenkuin keskustelu voi
edistää yhteistä etua.

Viimekesäinen aseistakieltäytymiskeskuste-
lu osoitti ainakin sen, että yksittäisen ihmisen
henkilökohtaiset ongelmat eivät välttämättä
ole lainkaan samat kuin kokonaisen valtion
tai peräti ihmiskunnan turvallisuuskysymyk-
set.

Maunu Sinnemäki:

Armeija, kirkko ja omatunto

Tarkoitukseni on luoda lyhyesti asialle peri-
aatteellista taustaa kirkon perusteista ja histo-
riasta sekä toiseksi esittää tämän hetken Suo-
messä ja muuallakin esiintyviä kirkollisia kan-
nanottoja.

Ambivalenttinen perinne

Kirkon peruskirjasta Raamatusta Vanha tes-
tamentti on monella tavoin sotainen kirja,
vaikka siinä esiintyy myös rauhan ihanne hy-
vinkin laaja-alaisena. Uusi testamentti ei ole
suoranaisesti pasifistinen siinä merkityksessä
kuin me tätä sanaa nykyisin käytämme, mut-
ta kylläkin rauhan ihanteen läpitunkema. Jee-
sus ja Paavali kuitenkin selvästi hyväksyivät
valtiovallan ja myös sen sellaiset keinot kuin
verojen keräämisen ja ”miekan kantamisen”,
joista jälkimmäinen merkitsi ensi sijassa valti-
ota oikeusjärjestyksen ylläpitäjänä. Tässä yh-
teydessä ei ole mahdollista mennä syvemmälle
Raamatun näköaloihin.

Kolme ensimmäistä vuosisataa kirkon his-
toriassa noudatettiin melkein täydellistä pasi-
fismia, kirkon jäsenten osallistumattomuutta

sotilaan ammattiin, kuten mm. piispa Kalevi Toiviainen on osoittanut tutkimuksessaan ”Aseistakieltäytyminen ekumeenisessa keskustelussa” (1972). Aivan yksiviivainen ei kuitenkaan esimerkiksi kristityiksi kääntyneiden sotilaiden ero sotilaan ammatista ollut silloinkaan.

Kristinuskon muuttuminen valtionuskonoksi sai tilanteessa myös sotilaiden osalta aikaan täydellisen muutoksen. Kun kaikkien kansalaisten tuli olla kristittyjä, olivat sitä luonnollisesti myös kaikki sotilaat. Teologit Augustinuksesta alkaen kehittivät opin oikeutetusta sodasta, joka on ollut useimpien suurten kirkkokuntien virallisena eettisenä normina näihin aikoihin saakka. Sen eräitä perusperiaatteita ovat olleet: laillinen esivalta sodankävijänä, syynä puolustus tai kärsityn vääryyden oikaiseminen, suhteellisuus päämäärien ja sodankäynnin kesken (ettei esimerkiksi tuhota enemmän kuin mitä yritetään puolustaa), päämääränä oikeudenmukainen rauha eikä vihollisen totaalinen tuhoaminen, siviiliväestön koskemattomuus, hyväksytyjen menetelmien käyttäminen. Nämä pyrkimykset ovat olleet omiaan aikojen kuluessa ainaakin lieventämään sotien tuhoja, vaikka toi-

saalta on selvää, että jokainen sotaikäyvä maa on julistanut oman sodankäyntinsä oikeutetuksi. Näissä puitteissa on tiettyinä aikoina kirkon helmaan pesiytynyt myös voimakasta vanhatestamentillista ajattelua, sodan ihannoimista, jopa pyhän sodan ideologiaa, joka oli voimakkaimmillaan ristiretkien yhteydessä.

Läpi historian, mutta erityisen selvästi jälleen uskonpuhdistuksen ajasta lähtien on ollut myös ns. rauhankirkkoja, jotka ovat ylläpitäneet ehdottoman pasifismin periaatteita. Näitä olivat uskonpuhdistuksen ajan uudestikastajat ja sittemmin mm. kveekarit, nykyisin myös yleensä helluntailaiset ja eräät muut suhteellisen pienet ryhmät.

Täysi pasifismi — ydinpasifismi

Ydinaseen syntyminen ja sen voimakas kehitys on pannut myös kirkollisen kentän ja teologiset ajattelijat käymistilaan. Kirkkojenväliset järjestöt, erityisesti Kirkkojen Maailmanneuvosto (KMN) mutta myös Luterilainen Maailmanliitto (LML) ja Euroopan Kirkkojen Konferenssi (EKK), joiden kaikkien päämaja on Genevessä, ovat olleet kirkkojen rauhantyön ja -teologian edelläkävijöitä. Varsinkin viimeisten muutaman vuoden jyrkkä ilmapiirin kiristyminen on aiheuttanut myös erittäin monet yksittäiset kirkkokunnat ottamaan kantaa rauhankysymykseen. Yhdysvaltain katoliset piispat julkaisivat viime keväänä perusteellisen valmistelun jälkeen laajan pastoraalisen kannanoton. Englannin kirkon komissio laati niinkään perusteellisen valmisteluasiakirjan *The Church and the Bomb* viime syksynä. Samanlaisia kannanottoja ovat julkaisseet mm. Saksan Liittotasavallan katoliset piispat sekä erikseen evankelinen kirkko, ja lähempänä meitä Norjan kirkon piispat ja oman luterilaisen kirkkomme piispat helmikuussa 1982; tämä on julkaistu nimellä *Rauha Kehitys Ihmisoikeudet*.

Voidaan erottaa kolme päälinjaa nykyisessä kirkollisessa keskustelussa. Ensimmäinen on puhtaasti pasifistinen, jonka mukaan kaikki sodankäynti on ehdottomasti kristillisten periaatteiden vastaisena tuomittava. Yksilöiden tulee omaantuntoonsa vedoten kieltäytyä kaikesta asepalveluksesta ja valita siviilipalvelus tai ainakin aseeton palvelus. Toista voisimme kutsua ydinpasifismiksi. Sen mukaan ns. tavanomaisin asein varustettuja puo-

lustusvoimia on edelleen ylläpidettävä, mutta ydinaseiden kehittäminen, valmistaminen, omistaminen ja sijoitus sekä niillä uhkaaminen on julistettava rikokseksi ihmisyyttä vastaan. Tämä kanta hylkää siis periaatteessa ns. deterrence-opin eli ydinaseuhkaan perustuvan kauhun tasapainon. Samalla se kehottaa kristittyjä kieltäytymään osallistumasta ydinsoidan valmisteluun missään muodossa, olipa sitten kysymys asepalveluksesta ydinasejoukoissa tai työläisenä toimimisesta ydinaseteh- taassa jne. Kolmas kanta on deterrence-opin hyväksyminen väliaikaisena välttämättömänä pahana, kunnes vähitellen päästään täydelli- seen ydinaseiden riisuntaan. Tämän kannan mukaan on erityistä kiirettä noudattaen pyrit- tävä kaikkia osapuolia koskevaan, täydelli- seen ja kontrolloituun ydinasekieltoon. Sanomattakin on selvää, että näiden ryhmien sisäl- lä on vielä monenlaisia variaatioita.

Kirkkoina suuret kansankirkot eivät ole koskaan voineet asettua täydellisen pasifismin kannalle mm. siitä syystä, että ne tuntevat vastuuta oman kansakunnan olemassaolosta. Niiden valinta siis koskee edellä kuvatuista mahdollisuuksista toista ja kolmatta. Suomen piispojen voi lähinnä katsoa edustavan toista eli ydinpasifismin vaihtoehtoa, samalla kun ne periaatteessa hyväksyvät kirkon yksityisten jäsenten ja muiden kansalaisten pasifistisen- kin kannanoton. Suurten NATO-maiden kir- kot kiistelevät sisällään toisen ja kolmannen vaihtoehdon välillä. Tämä kiista heijastui esim. viime huhtikuussa Uppsalassa pidettyyn maailmanlaajaan kirkonjohtajien rauhan- konferenssiin, jossa juuri kysymys deterrence- opista oli ainoa, missä yksimielisyyttä ei saa- vutettu, vaan osanottajien piti tyytyä esittä- mään kokouksen jakaantuneisuus.

Piispaikokouksen kannanotto

”Suomen ev.lut. kirkko pitää sotaa kansojen ja ihmiskunnan onnettomuutena, jota on vas- tustettava kaikin mahdollisin keinoin.

Rauhantyyssään Suomen ev.lut. kirkko omalta osaltaan pyrkii lujittamaan asenteita, jotka vastustavat aseidenkäyttöä ja niillä uh- kaamista kansainvälisten ristiriitojen ratkaise- miseksi. Kirkko näkee tehtäväkseen tukea pyrkimyksiä, muokata ilmapiiriä ja luoda edellytyksiä aseriisunnan edistämiseksi, luot- tamuksen ja yhteistyön rakentamiseksi erityi- sesti yhteiskuntajärjestelmiltään erilaisten

kansojen välillä sekä levottomuuksia ja jänni- tystä aiheuttavien epäkohtien korjaamiseksi.

Ydinaseiden käyttö ja niillä uhkaaminen on mitä pikimmin julistettava kaikkialla maail- massa rikokseksi ihmisyyttä vastaan.

Valtion velvollisuutena on suojella kansa- laisiaan sekä yhteiskunnan sisällä ilmenevältä että maan rajojen ulkopuolelta tulevalta väki- vallalta. Tämän vuoksi valtiolla on oikeus puolustaa suvereniteettiaan myös rajoitettuja voimakeinoja käyttäen. Voimakeinojen käy- tössä ei koskaan voi olla kysymys sellaisenaan suositeltavasta asiasta, vaan pienemmän pa- han valitsemista kahdesta pahasta.

Kirkko korostaa, että kaikkien toimien on tähdättävä väkivallan käytön minimointiin ja pysyvän, keskinäiseen kunnioitukseen ja oi- keudenmukaisuuteen perustuvan rauhan lu- jittamiseen ihmiskunnan kaikkien kansojen kesken.”

Yksityiskohtaisista kannanotoista on tässä mainittava pitemmästä luettelosta seuraavat kaksi:

”Näiden päämäärien toteuttamiseksi Suo- men ev.lut. kirkko --- suomalaisessa yhteis- kunnassa --- 5. tunnustaa puolustusvoimien tarpeellisuuden ja näkee niiden myönteisen roolin rauhan ja Suomen itsenäisyyden tur- vaajana sekä tukee henkisesti ja hengellisesti puolustusvoimissa palvelevia jäseniään, 6. pi- tää asevelvollisuuden suorittamista normaali- na kansalaisvelvollisuutena, mutta myös puo- lustaa uskonnollisista ja eettisistä syistä ase- palveluksesta kieltäytyvien oikeutta valita il- man painostusta aseeton tai siviilipalvelu. Si- viilipalvelumuotoja tulisi kehittää siten, että ne omalta osaltaan antavat valmennusta rau- haan ja turvallisuutta edistävien tehtävien suo- rittamiseen, ---”

Rauha ei ole erillisongelma

Kirkollisessa keskustelussa kysymystä rauhas- ta ei yleensä koskaan käsitellä eristettynä on- gelmana. Se nähdään osana maailmassa val- litsevan köyhyyden, epäoikeudenmukaisen tulonjaon, sarron, vapauden puuttumisen ja ihmisoikeuksien vaikeaa vyyhteä. Kuvaavaa on, että piispaikokouksen kannanotto käsit- telee rauhan lisäksi kehitystä, joka koskee eri- tyisesti maailman köyhien maiden oikeuksia, sekä ihmisoikeuksia, joiden puuttuminen niinnikään on omiaan ylläpitämään rauhatto- muuden pesäkkeitä maailmassa.

Kari E. Turunen:

Mitä on aikuisten kasvattaminen?

I osa

Aina kun kasvattamisesta alkaa puhua, tulee vähän outo olo. Mitä kasvattamisesta ylipääntään voi sanoa, mikä ei olisi jotenkin triviaalia? Yleensä kun lukee kasvatusalan kirjallisuutta, ainakin akateemisten oppineiden tuottamaa, tulee joko vaivautunut tai ärtynyt olo. Kasvatustieteet eivät ole oikein löytäneet tutkimuskohdettaan, tai ainakaan ajattelua, jolla tuo kohde olisi kuvattavissa. Usein ihmettelee, kuinka niin paljon erilaista tutkimusta ja kirjoittelua sittenkin esiintyy, vaikkei kasvun ja kasvatuksen ilmiötä itse asiassa kuitenkaan olla tavoitettu. Olen joskus epäillyt, että taustalla on nietzscheläinen motiivi ”tahto valtaan” tai vähintäänkin ”tahto virkaan”. Monien lienee pakko kirjoittaa joko viran tai rahan puolesta.

Edellä sanottu sopinee vielä paljon selvemmin aikuiskasvatukseen kuin kasvatustieteen yleensä. Tällä alueella lienee tuotettu kaikista silmiinpistävimmin tekstiä, jonka käyt-

töarvoa on todella vaikea nähdä; paitsi edellä mainittujen motiivien valossa. Aikamme oppineisuutta aikuiskasvatuksen alueella voitaneen luonnehtia rationaalis-hallinnolliseksi; näin lyhyesti tässä yhteydessä. Jos tieteen tehtäväksi asetetaan kyky ajatuksellisesti jäsentää ilmiötä, niin kasvatuksen alalla tuskin on paljonkaan kovin asiallista tiedettä. Näillä tieteillähän tulisi olla kaiken lisäksi vielä sovellutusarvoa.

Näitten ylimielisten ja kriittisten yleishuomioiden jälkeen on heti nöyrästi myönnettävä, että kasvatuksen alue on niin monisyinen, että sen asiallinen löytäminen on erityisen vaikeaa. Aikuiskasvatuksen alueella varsinkin, kun tunnumme siirtyvän vahvasti aikuisen ihmisen rationaalisen toiminnan alueelle, kokee helposti, ettei voi tuottaa muuta kuin triviaalia hallinnollis-rationaalista puhetta. Yritän kuitenkin seuraavassa omasta ihmiskäsityksestäni käsin ja aikuiskasvattajan kokemukseeni pohjautuen sanoa jotain virikkeellistä. Niillä, joilla on aitoa kokemusta aikuiskasvatuksesta, täytyisi olla ainakin periaatteellinen mahdollisuus jäsentää tätä ilmiötä asiallisesti. Huomiot, joita seuraavassa aiheesta teen, ovat vain pistoja asian laajaan vyyhteeseen.

Tosiasia on, että vuosittain vapaan aikuiskasvatuksen piiriin tulee ihmisiä suurin joukoin. Jostakin syystä he ovat liikkeellä. Seuraavassa yritän luonnehtia ja arvailla aikuisten ihmisten motiiveja. Jaan ne kolmeen ryhmään, joista viimeistä käsittelen tarkimmin, koska se on mielestäni tärkein, mutta vähiten ymmärretty.

Tarvemotiivit

Meidän ”tieteellinen” aikamme haluaa usein nähdä ihmisen jonkinlaisena tarvekimppuna, jossa tarpeet ovat eräänlaisia voimavektoreita, jotka selittävät kaiken inhimillisen käyttäytymisen. Psykologiassa varsinkin menneisyydessä tuotettiin monenkirjavia tarveluokituksia. Minusta vaikuttaa, että tarve-ajattelu on erittäin syvällekäyvästi tunkeutunut oppineiston ajatteluun muodossa tai toisessa, vaikkei se aina olisikaan kovin näkyvästi esillä. Totuus on, että ihmisellä on tarpeita, ainakin ns. aineellisia tarpeita. Aikuiskasvatuksen alueella on tietysti nähty lähinnä vaikuttavan psyykkisten, sosiaalisten, jopa henkistenkin tarpeiden.

Puuttumatta tarveanalyttiseen ajatteluun

sen tarkemmin todettakoon, että on selvää, ettei tällainen puhe ole täysin merkityksetöntä, mutta että jotain outoa tällaisessa puheessa kuitenkin on aikuiskasvattajan kokemusperspektiivistä. Se ei oikein osuvasti ja tukevasti kuitenkaan tunnu selittävän sitä, mitä arjessa tapahtuu. Jokin keinoitekoisuus tarveajattelussa on. Tekisi mieli melkein sanoa, että sellaista puhetta viljelee mielellään niin kauan kuin ei tarvitse kohdata todellisia ihmisiä. Monenmoisia psykologisia prosesseja aikuisten kanssa toimiessaan sen sijaan oppii kyllä tunnistamaan, jos on psykodynaamista pohjatietoa ja oivallusta. Tarve-ajattelu on jähmeää ja ihmisiä luokittelevaa ja torjuvaa.

Tarve-käsite tuntuukin toimivan parhaiten silloin kun on kyse ns. fyysisistä tai biologisista tarpeista. Sieltähän tarve-käsite on lähtöisin. Aineelliset tarpeet ovat selvästi ”tarpeellisia” ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Kun puhe laajenee psyykkisten, sosiaalisten tarpeiden ja jopa henkisten tarpeiden suuntaan, tahtoo puhe alkaa ontua. Lisäksi tarve-käsite tuntuu raahaavan mukanaan mekanistisia, biologistisia mielteitä, jotka eivät tee oikeutta ihmiselle. Ihmisen tarpeet eivät nimittäin ole siten pakottavia kuin luonnon lainalaisuudet.

Tarve-käsite ei ole siis väärä, mutta se voi olla huono puhetapa ihmisestä. Tietysti ihmisessä vaikuttaa sellaisia asioita kuin liittymisen tarve, pätemisen tarve, kunnianhimo jne.; tai ainakin voimia, jotka näillä käsitteillä on haluttu ilmaista. Mutta onko sitten oikein ajatella ihmisen sisäistä psykodynaamiikkaa tarveperspektiivistä? Yritän kolmannessa motiiviryhmässä ja erityisesti toisessa luvussa tehdä luonnosteluja ihmisen sisäisen dynamiikan uudelleenkäsittelemiseksi siten, että siitä olisi tarkasteluapua aikuiskasvattajalle.

Asiamotiivit

Nykyaikana ei puhe tarpeista ehkä olekaan ollut mitenkään silmiinpistävää, vaikka se kyllä erittäin vahvasti on vähintäänkin rivien välissä kasvatuskirjallisuudessa. Ehkä enemmän muodissa erityisesti aikuiskasvatuksessa on ollut ”asialinja”. On nähty, että ihmiset opiskelevat rationaalisista syistä. Ainakin asioita hallitsemaan pyrkivä byrokraatia näyttää mielellään näin ajattelevan. Byrokraatian perspektiivistä ihmiset nähtäisiin mielellään opinhaluisina, eteenpäinpyrkivinä, rationaalisesti päättävinä ”resurssiyksikköinä”, joista voi-

taisiin saada enemmän hyötyä yhteiskunnan rattaiden osana. Syntyvä kuva on usein kalsea ja kylmä.

Selvää on, että ihmiset tulevat myös opiskelemaan sen takia, että haluavat parantaa ammatillisia tai taloudellisia mahdollisuuksiaan. Mutta tämä ei ole kuitenkaan mitenkään erityisen silmiinpistävää nimenomaan vapaan aikuiskasvatuksen kentällä. Nämäkin motiivit ovat kyllä kuvassa mukana, mutta pelkästään niiden avulla ei kyllä voi ymmärtää, miksi sellainen ilmiö kuin vapaa aikuiskasvatus on ylipäätään olemassa. Näkymä ”asiallisen rationaalisen henkilöstä” on liian ruusuinen ja soveltuu vain sellaiseen hallinnolliseen maailmaan, joka ei tiedä tai välitä ihmisten todellisuudesta. Toisaalta on selvää, että opiskelijat itsekin antavat rationaalisia selityksiä toiminnalleen; se on inhimillistä ja myös ajanhengen vaade. Asioista puhutaan asiallisesti.

Asiamotiivien kaltaisia ovat myös ne kaavailut, jotka selittävät ihmisen toimintaa arvojen suunnassa. Usein joko suoraan tai kätkeytysti todetaan sellaisia asioita kuin ”opiskelu on arvo sinänsä” tai jopa ”ihmisen kehittyminen on arvo sinänsä”. Tällaisissa toteamuksissahan ei ole mitään varsinaista moitittavaa. Ne voivat kuitenkin liittyä liian kauniiseen ihmiskuvaan, joka ei suinkaan edistä oivallusta ihmisestä. Tällaiset arvomotiivit eivät tunnu kovinkaan syvällisiltä eivätkä todellisilta, vaikka ne voivatkin elähdyttää joitakin ihmisiä hienoon työhön. Meidän yhteiskunnassamme opiskelua ja tietoa arvostetaan kyllä sinänsä. Se on varmasti hyvä asia.

Persoonamotiivit

Ihminen ei mielestäni sijoitu elämän tarpeiden tai asiallisten päätösten kannattelemana pelkästään. Tai ainakaan sellainen puhe ei ole ihmisen kokonaisuutta ymmärtävää, vaan paloittelevaa. Seuraaavassa luonnostelen puhetapaa, jonka kuvittelen olevan sattuvampaa ja ihmistä kunnioittavampaa. Seuraavat ”motiivit” ovat kovin laaja-alaisia enkä olenkaan väitä, että se on kokonaisvaltaisen ihmiskuvan perspektiivissä ainoa mahdollinen tapa jäsentää tätä kysymystä. Asioiden tarkastelussakin on kuitenkin pyrittävä inhimillisyyteen.

Itsensäkäyttäminen. Professori Reijo Wileniuksen esitutkimus työstä, ”Ihminen ja työ” (1981) toi esiin näkökohdan, joka kaikessa

yksinkertaisuudessaan oli yllättävä, varsinkin kun marxilaisen päätöksen ylijäminä olimme oppineet ajattelemaan, että ”työ on ongelma” (kuten Arvo Turtiainen asian sattuvasti ilmaisee). Tämä näkökohta oli se, että ihmiset halusivat ”käyttää itseänsä johonkin”. Ihminen on siis olento, joka mielellään sentään tekee jotakin. Tavallaan ihmisen on pakkokin. Ei hän voi jähmettyä suolapatsaaksi. Tähän liittyy tietysti se, että ihminen mielellään käyttää itsensä johonkin sellaiseen, jota yhteiskunnassa arvostetaan tai ainakaan ei halveksita. Työtä arvostetaan.

Kun yhteiskunnassa on nykyinen elintaso ja ammattityön suoritus on rajoitettu ajallisesti, jää palkalla elävälle ihmiselle paljon ylimääräistä aikaa itsensäkäyttämiseen. Saattaa olla, että ns. vapaa-ajan ongelma on sitä, ettei tiedä, mihin itseänsä käyttäisi ylimääräisellä ajalla. Olen ilmaissut tämän asian sanomalla myöskin, että ihmisellä on liikaa tahtoa, ainakin pelkän elämänylläpitämisen biologisesta perspektiivistä tarkastellen. Jotta elämä tuntuisi mielekkäältä, on ylimääräiselle tahdolle löydettävä suunta. Elämän mielekkyyskysymys on juuri tahtokysymys. Voinemme myöskin olla yksimielisiä sen suhteen, että on eriarvoista tahtomista. Jatkuva kaljanjuonti ei liene ihmiselle arvokasta. Tällaisissa asioissa tosin on vältettävä turhaa poroporvarillisuutta ja viime kädessä elämän mielekkyys ratkeaa jokaisen ihmisen omassa persoonassa. Ratkaisua ei voi pakottaa kenenkään ihmisen mieleen.

Kun ihmisellä on ylimääräistä tahtoa ja aikaa, niin on luonnollista, että sitä käytetään johonkin, esim. ns. harrastuksiin. Monella ihmisellä jo nykyään näyttää olevan suorastaan ”toinen työ” varsinaisen työn ohella, joka toimii ylimääräisen tahdon purkamistienä ja usein varsinaisena elämänmielekkyyden luoja. Jos tällaisesta ”toisesta työstä” saadaan vielä rahaa, niin se parantaa vain elämisen mahdollisuuksia. Eikä taida olla edes moraalisesti kyseenalaista vaikka siellä liikkuisi ”mustaakin rahaa”. Raha nimittäin (valitettavasti) luo arvoa työlle, vaikka se tietysti on toisinkin päin.

Oikeastaan ihmisen elämässä on kaikkein parasta, jos ihminen löytää tahdonkanavia. Kun elämällä on kulkusuunta, on se elämää tasapainoittavaa. On tietysti selvää, että aikaisemmat tahdonkanavat voivat väljähtyä ja on etsittävä uusia. Kuitenkin aina uuden tahdon löytyminen on onnellisinta, mikä ihmistä voi

kohdata. Ihmisen on pakko täyttää elämäänsä tekemällä.

Mikä sitten mahtaa olla tämän ”itsensäkäyttämisen” taustalla? Perusta on yksinkertaisen selvä. Ihmisen olemukseen kuuluu välttämättömänä piirteenä tekeminen, tahtoen orientoituminen maailmaan. Se ei voi ihmisestä puuttua kuin äärimmäisissä sairaustiloissa. Se, miten ihminen tahtoen orientoituu, on taas riippuvainen siitä, mitä ihminen maailmasta käsittää. Tämä taas johtuu yksilöstä, mutta erityisen ratkaisevasti yleisestä kulttuurista. Yleinen kulttuuri on myös vastuussa siitä, mitä ihmiset maailmassa tekevät. Vastuu on niillä, jotka kulttuuria luovat, koska se on tärkein suuntaava voima. Kasvattajat ovat eräs keskeisimpiä kulttuuria luovia voimia. Tästä aukeaisi oma pohdiskelujen vuonsa, johon emme tässä yhteydessä voi paneutua.

Pysyäksemme vain yksinkertaisissa perustotumuksissa, voimme nähdä, ettei tekemistä olla yleensä arvostettu. Onpa esiintynyt ajatussuuntausta, jossa on haluttu aliarvioida tekevää kulttuuria. Niin sanotuilta ”harrastusaineilta” on yritetty vähentää rahoitusta. Tämä on seurausta yksipuolisesta ihmiskäsityksestä, vieraantumisesta, tai elämäkokemuksen puutteesta.

Vaikka voimmekin nähdä tekemisen yleensä varsin syvänä motiivina ihmisessä, on tietysti selvää, ettei ihminen ole tyytyväinen yleensä vain tekemiseen sinänsä. On tietysti harrastuksen alueita, joissa motiivit ovat siten yksinkertaisia (esim. kuntoilu, urheilu, TV:n tahdoton katselu, toistuva kaljallakäynti jne.), että ne lähestyvät pitkälle vain tekemistä sinänsä, ”ajankäyttöä”. Ideaton tekeminen on pelkkää tekemistä. Koska se on kuitenkin pikemminkin teoreettinen mahdollisuus kuin todellinen, on meidän siirryttävä seuraavaan motiiviin.

Tuottaminen. Eräs yksinkertainen elämäntosiasia on se, että ihminen haluaa kokea, että ”jälkeä syntyy”. Kun ihminen saa jotain valmistamastaan aikaan, on aivan kuin hänen minuutensa kokoontuisi hänen itsensä ulkopuolelle, aivan kuin se saisi jonkun jatkeen. Hän on saanut tällöin käyttää itseänsä ja lisäksi hän on synnyttänyt jonkin tuotteen. On hyvä kokea, että jotain ”valmista” on syntynyt. Täydellisenä tätä tunnetta ei juuri voi kokea, koska ihmisen katkeutuu tyytymättömyys tuotteen laatuun kohtaan. Toisaalta, kun jotain valmista on saatu aikaan, se luonnostaan väljähtyy arvoltaan, koska tuottamisen motiivi uu-

siutuu ja on ryhdyttävä johonkin toiseen tehtävään. Lapset ovat esimerkkejä tuottamisen motiivin loputtomasta uusiutumisesta leikissä. Aikuinen voi sen sijaan vaipua myös syvään apatiaan: ”mitä se kuitenkin kannattaa!?” Lapset ovatkin tahto-organismeja, kun aikuiset voivat vaipua synkkiin aatoksiin.

Tyytymättömyys tuotteita kohtaan merkitsee myös ponnistusta *täydellistyvää tuottamista* kohtaan. Ihmisen taidot ja vaatimustaso kasvaa. Ihmisen kyvykyys teoissa, tekemisessä voi kohota käsittämättömään taituruuteen. Tällöin on kysymyksessä tekojen viisaus.

Kun kansalaisopistoissa tuotetaan omin voimin, omia kykyjä herätellen ja hioen: kudonnaisia, veistoksia, maalauksia, näytelmiä, musiikkia, kirjallisuutta jne., sen voidaan sanoa olevan sanan varsinaisessa mielessä elintaso. Kaikki tämä vaatii opastusta ja opettajaa. Kun tähän elintasaan löytyy rahaa, se varmasti tulee yhteiskunnalle monella tavalla takaisin. Siitä on iloa ja hyötyä ihmisille. Vapaa-aikana tuottavat ihmiset ovat varmasti tuottavia työelämässäänkin. Luonnollisestikaan ei tuottavasta harrastustoiminnasta kuin pieni osa tapahdu kansalaisopistojen piirissä, mutta sieltä voidaan saada ohjausta.

Elämysten tavoittaminen. Kuivakiskoisessa informaatio-yhteiskunnassa ei tulla useinkaan ajatelleeksi hyvin yksinkertaista elämän perustosiasiaa. Elämä on nimittäin elämyksiä, elämysten virtaa. Elämä yleensä tuntuu joltakin ja elämän arvo mitataan käytännössä näiden tuntumien perusteella.

Puhumattakaan lapsista, myös aikuiset arvioivat opetusta loppujen lopuksi varsin keskeiseltä osin sen tuottamien elämysten suhteen. Elämyksiä olisi sen vuoksi opittava hoitamaan, vaikkakin tällä alueella ei ole helppoa olla kovin viisas. Elämyksistä puhumista ei saa käsittää naiiviksi tunteiluksi, vaan on oivallettava, että kaiken oppimisen taustalla on elämys asiasta.

Mitä nuo elämykset sitten ovat? Jos ajatellaan vaikka kielen vapaaehtoista opiskelua, ei ole syytä aliarvioida sitä tosiasiaa, että vieras kieli tuottaa monenlaisia elämyksiä opiskelijalleen. Kielen sointi, rakenteiden erikoinisuus, tunnelmien ja ajattelutapojen aistiminen kielen välityksellä, kaikki nämä ovat elämyksiä, jotka voivat olla erittäin virkistäviä. Kun nykyään eletään päänelämää ja ihmiset ovat tottuneet opiskeluun, saattaa olla niin, että ”raskas työ vaatii raskaan hivin”, ts.

opiskelun kautta saaduin elämyksin virkistytään. Eikä tuo virkistyminen ole näin saatuna edes hyödyttöntä. Saattaa olla myös, että ”sama parantaa saman”, eli päänrassaaminen voi olla parannusta päänstressille. Yhdenlainen tai toisenlainen tuottaa usein virkistäviä elämyksiä; näin myös erilaiset opiskeluaiheet.

Eräs elämysten laji, joka on ratkaiseva usein vapaan opiskelun onnistumiselle, on *soisiaaliset elämykset*. Ylipäättään merkittävin osa ihmisen elämyksistä koostuu toisten ihmisten kohtaamisesta. Opintopiirin onnistumiselle on tärkeätä tällöin se ilmapiiri, joka niissä muodostuu. Syvimmiltään kaikki ihmiset kaipaavat toisten kohtaamista ja itsensä esiintuomista toisten kohtaamisessa. Sosiaaliset elämykset nimenomaisesti voivat olla ne, jotka elämän arvon ratkaisevat. Yhdessä tekeminen, yhdessä puuhaaminen, kodin arjesta pois pääseminen jne. voivat tuottaa virkistystä arkeen.

Tässä en aio yrittääkään puuttua kaikkiin niihin elämysten lajeihin, joita erilaisessa opiskelussa ja harrastuksessa voi syntyä, koska en ehkä osaa edes niitä kaikkia kuvitella.

Rationaalisesti ajatellen saatetaan halveksia elämysten merkitystä ihmisten elämässä. Tämä halveksiminen voi kyllä johtua halusta pilotella sisintänsä. Mikään ei ole niin hyvä suoja omaa haavoittuvuutta vastaan kuin järkytys, joka kyllä usein voi olla myös kylmyyttä. Tietoihinsa hukuttanut ihminen luo ympärilleen kohtaamattomuuden ja ymmärtämättömyyden ilmapiiriä.

On myöskin muistettava, että tieto meidän yhteiskunnassamme on itse asiassa myös merkittävässä viihteellisessä asemassa. Usein tiedosta puhutaan juhlallisesti valistuneen ihmisen elämäntapana. Jos kuitenkin ajattelemme, miksi katsomme TV:tä, luemme lehtiä ja kirjoja, niin voidaan tietysti sanoa, että me tyydytämme uteliaisuuttamme. Mutta on syytä myös huomata, että se voi olla myös tapa täyttää aikaansa, suunnata huomionsa hetkeksi itsensä ulkopuolelle, uppoutua päivän uutisiin. Jos se tyydyttää joitakin tarpeitamme, on sillä ehkä juuri siinä mielessä myös viihteellinen merkitys. Tiedonvälitys meidän yhteiskunnassamme on erittäin pitkälle myös viihteen roolissa. Se on jälleen ”raskasta huvia” raskasta työtä tekeville ihmisille. Viihteellisyys, myönteisten elämysten mielessä, ei saa olla vierasta aikuiskasvatuksellekaan. Liioittelevan asiallisesti ei ole syytä aikuiskasvatusta tarkastella tai hoitaa. Tästä voimme itse

asiassa siirtyä seuraavaan motiiviin, joka voi olla eräs olennaisimpia vapaaehtoisessa ja muussakin opiskelussa.

Uudelleenorientoivien elämysten saaminen. Pelkkä elämysten tavoittaminen sinänsä saattaa tuntua liian kevyeltä motiivilta, vaikka se voi ollakin hyvin ratkaisevaa kasvatustyössä. Virkistävältä tuntuu pikemminkin se, kun elämykset kääntävät ja vääntävät sisuskuntaamme. Päivittäinen tiedonvälitys sisältää pitkälle viihteellisen latauksen, mutta systemaattinen opiskelu ei suinkaan ole vain viihteellisessä roolissa. Pelkän viihteen sijaan ihmiset kaiapaavat sysäyksiä ja muutosta elämänsä kuvioihin. Itse kukin on aika ajoittain enemmän tai vähemmän tällaisessa tilassa, jossa tekisi hyvää saada ”kokemuspaukku” joltain taholta, että uudelleenorientoituen ja virkistyen voisi kulkea hiukan uutta uomaa. Elämän sisällöt väljähtyvät ihmisen mielessä nopeasti, jopa omat ajatuksetkin! Mitä aktiivisempaa sisäinen elämä on, sitä nopeammin väljähtyminen tapahtuu. Yhteiskunnan on tarjottava ”henkisiä palveluja”, kulttuurielämää, väljähtyneen elämän elvyttämiseksi. Tässä voivat kansansivistystyönkin resurssit olla kuvassa mukana. Tulevassa yhteiskunnassa lienee tietoisesti pyrittävä myös ”henkisten rikkauksien tuottamiseen” eikä vain ”aineellisten rikkauksien tuottamiseen”. Näin saattaa riittää työtäkin paremmin kaikille.

Uudelleenorientoivia elämyksiä voi saada minkälaisessa puuhailussa tahansa, koska ei vain opetus, vaan myös yhdessäolo voi niitä tuottaa. Tekeminen, taitaminen ja aistiminen voivat taideharrastuksissa olla lähde muutokseen. Erityisesti kuitenkin korostaisin tässä yhteydessä ihmiskuvallisten ja maailmankatsomuksellisten aiheiden merkitystä. Olisi syytä tarjota ihmiselle mahdollisuutta uppoutua psykologisiin, filosofisiin ja uskonnollisiin kysymyksiin niin, että he voisivat kokea ajatusten avaavan heille uusia kokemuksen mahdollisuuksia. Tässä suhteessa tilanne on kuitenkin ollut huono, sillä hyvää opetusta lienee ollut vaikea saada. Tavallinen akateeminen oppineisuus näissä asioissa on usein laadultaan siten vieraantunut, että ”tavallinen kansalainen”, ”valistunutkaan”, ei usein jaksa kauan kuunnella, jos siitä ei ole jotain ”hyötyä” (esim. arvosanan muodossa). Näin se tieto, joka koulutetuilla on, menee hukkaan. Olisi mielestäni erittäin tärkeätä, että yliopistoihmiset, professorit ja muut opettaisivat myös kansalaisopistoissa, koska he olisivat

näin pakotettuja realistisoimaan tieteitänsä. Tämä tapahtuu tietysti vain edellytyksellä, että opetus pyritään saattamaan sille tasolle, että se on koettavan elämän kanssa tekemisissä. Yliopistoihmisten pitäisi näin pitää huolta sekä kansansivistyksestä, että oman ajattelunsa realistisena pitämisestä. Näin yleinen tietämys aidosti nousisi. Henkilökohtaisesti olen kokenut opetustyössä tärkeäksi sen pakon, joka aiheutuu akateemisesti ”rassatun” ajattelun soveltamisesta välittömään kokemukseen.

Uudelleenorientoivien elämysten saaminen on todellista lääkettä ihmiselle. Eikä tässä jaloissa muodossa tiedon viihteellistä merkitystä tule aliarvioida. Tieto ei ole huonoa viihdettä. Näin voidaan kohottaa todella elämisen laatua, vaikkei mihinkään onnelliseen loppuun koskaan (onneksi) päästäkään. Elämä itse on arvo. Ihmiset ovat elämässään ja ennen kaikkea sisimmässään vaikeuksissa ja ymmällä, joten sopivat syytykset voivat olla sekä elvyttäviä että viihdyttäviä.

Tietäminen. Informaatio-yhteiskunnassa tietäminen on noussut keskeiseksi arvoksi. Tietäminen liittyy luontevasti opiskelun asiainmotiveihin, esim. ammattitavoitteisiin opintoihin. Vapaassa kansansivistystyössä ei sitä ole kuitenkaan syytä väärällä tavalla korostaa, koska se voi johtaa kalseuteen ja harrastuksen vähenemiseen. Tietäminen on välinearvo, se ei ole elämänarvo. Meidän on syytä tarkastella vapaaehtoista työtä enemmän elämänarvojen suunnasta. Tietäminen liittyy läheisesti tällä alueella uudelleenorientoitumisen mahdollisuuksiin. Tällä en halua sanoa, etteikö ammattitavoitteinen opiskelu olisi tavoiteltavaa toimintaa. Sen ei sitä paitsi tarvitse olla ristiriidassa edellisten elämänarvojen kanssa.

Vapaaehtoisen opiskelun alueella liiallinen tiedollinen asenne on puiseva. Jopa aikuisetkin ihmiset helposti torjuvat pelkän tiedonjaon, jossa ei ole omakohtaista paneutumista ja oivallusta. Kun ymmärrämme tietämisen osana ihmisen kokonaispersoonaa, silloin emme anna sille ihmisen ylittävää merkitystä, sillä tietäminen on ihmisen persoonassa tapahtuva prosessi. Liika innostuminen elämysten merkityksestä ei saa kuitenkaan johtaa epäasiallisuuteen. Asiallinen osaaminen ja taitaminen on ehdoton edellytys aikuisopiskelulle. Aidot kokemuksetkin mahdollistuvat asiallisuuden perspektiivistä. Tietämisen ja *taitamisen* kehittymisellä on myös pitkäjänteistä vaikutusta elämäämme.

Inga-Brita Castrén:

Vancouverin kokous Kirkkojen maailmanneuvoston tie

KMN:n kehitys ennen Vancouveria

Kirkkojen Maailmanneuvosto perustettiin kirkkojen yhteistyöelimeksi — sitä on silloin tällöin kutsuttu eräänlaiseksi ”kirkkojen YK:ksi” — pitkän kehityksen jälkeen Amsterdamissa 1948. Varsin pian toisen maailmansodan jälkeen kokoontuvan perustavan kokouksen teema oli ”Ihmisen epäjärjestys ja Jumalan suunnitelma”. Valtuutettuja oli mukana protestanttisista, vanhakatolisesta ja joistakin pienistä idän orientaalisista ja lännen ortodoksikirkkoista — kaikkiaan 44 maasta — lähinnä Länsi-Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta. Tämä oli siis lähinnä lännen ja suurelta osin protestanttisten kirkkojen kokous. Roomalaiskatolinen kirkko oli poissa,

samoin Itä-Euroopan suuret ortodoksikirkot ja miltei kokonaan Aasia, Afrikka ja Et. Amerikka. Se oli kyllä myös miltei vain kirkkonjohtajien, miesten, kokous — naisia oli 6 prosenttia. Mutta Kirkkojen Maailmanneuvosto perustettiin, baasis ja konstituutio hyväksyttiin. Suomen ev.lut. kirkko oli mukana perustajajäsenenä. Kirkolle lähetettiin viesti, jossa vakuutettiin, että Kirkkojen Maailmanneuvostoon liittyneet kirkot haluavat ”pysyä yhdessä”, ”to stay together”.

Toinen yleiskokous pidettiin USA:ssa Evanstonissa 1954 tunnuksena ”Jeesus Kristus Maailman toivo”. Kokous pidettiin kylmän sodan varjon alla. Osanottajissa oli myös maallikoita sekä myös Aasian, Afrikan ja Et. Amerikan edustajia. Mukana olivat

mm. kenraali Eisenhower ja YK:n pääsihteeri Dag Hammarskjöld, jotka molemmat vetosivat kirkkoihin, että ne rukoilisivat rauhan puolesta. Kirkot halusivat kasvaa oppimalla jotain toisiltaan, "to grow together".

Kolmas yleiskokous pidettiin vuonna 1961, New Delhissä, Intiassa. Siellä olin mukana lut. kirkkomme delegaation jäsenenä, tästä lähtien puhun siis myös kokemuksesta, koska sen jälkeen olen eri ominaisuuksissa ollut mukana kaikissa yleiskokouksissa. New Delhin kokous oli ensimmäinen ei-kristillisen enemmistön keskellä, aasialaisella maaperällä pidetty kokous. Ns. nuoria kirkkoja oli mukana yhä enemmän — KMN:n universaalisuus alkoi näkyä. Mukana oli myös viisi virallista tarkkailijaa roomalaiskatolisesta kirkosta. New Delhissä todettiin, että vain paikallinen on todellista, "only what is local is real" — ts. ekumenia ei ole lähinnä kirkonjohtajien kokoontumisia, vaan sen on näytävä kirkkojen elämässä paikallistasolla.

Neljännän yleiskokouksen teema oli "Katos, uudeksi minä teen kaikki" ja se pidettiin 1968 Uppsalassa. Martin Luther Kingin piti saarnata avajaisjumalanpalveluksessa, mutta hänet oli murhattu. Uppsala oli todella 1960-luvun kokous: siellä keskusteltiin ja kiisteltiin kehitysavusta, Pohjoisen ja Etelän suhteesta, oikeudenmukaisuudesta, väkivallasta ja väkivallattomuudesta, vallankumouksen teologiasta, traditionaalista lähetysteologiaa kritisoitiin. Uppsalassa hyväksyttiin periaatteensa myös paljon kiistelty rotusorron vastainen ohjelma ja siihen liittyvä erityisrahasto, josta on jatkuvasti annettu avustuksia mm. vapautusliikkeille.

Viides yleiskokous pidettiin jälleen nk. kolmannessa maailmassa Nairobissa, Keniassa, vuonna 1975 teemana "Jeesus Kristus vapauttaa ja yhdistää". Tämä kokous merkitsi todella kolmannen maailman läpimurtoa KMN:ssa, niin kokoustyylissä kuin muutenkin. Afrikkalainen elämä, laulu, rytmi, musiikki antoi kokoukselle voimakkaan leimansa. Nairobissa KMN:sta tuli todella universaalinen. Kolmannen ja ensimmäisen maailman suhde siellä oli joskus hyvin jännittynyt — kolonialismin rippeet saivat tuomionsa, samoin oli toisen ja ensimmäisen maailman: ihmisoikeuksista sosialistimaissa keskusteltiin terävästi. Naiset alkoivat yhä tuntuvammin näkyä yleiskokouksen elämässä — mutta yhä heidän oli kamppailtava asemastaan — ja sen he todella siellä tekivätkin! Uuden aikakau-

den tuoman teknologian uhma ja kysymys ihmiskunnan eloonjäämisestä tuli keskeiseksi. Kirkkojen Maailmanneuvoston työn päämääräksi hyväksyttiin kirkkojen "näkyvä ykseys", "visible unity". Kirkkojen Maailmanneuvoston jäsenkirkkojen lukumäärä kasvoi, mutta roomalaiskatolinen kirkko jäi edelleen ulkopuolelle, joskin monenlainen yhteistyö sen kanssa oli kasvanut huomattavasti.

Vancouverin kokous

Vancouverin kokous on vielä niin lähellä, että sitä on ehkä vaikea nähdä perspektiivistä, erottaa puita metsästä, etenkin kun se oli niin harvinaisen rikas, monivärinen ja monisärmäinenkin kokous, jossa meidät kohtasi todella kansojen, kulttuurien, kirkollisten perinteitten ja elämän olosuhteiden moninaisuus. Yritän kuvata joitakin Vancouverin pääpiirteitä, välähdyksiä. Luonnollisesti valinta on ainakin jossain määrin subjektiivista.

Vancouverin, KMN:n kuudennen yleiskokouksen teema oli "Jeesus Kristus — maailman elämä". Elämä muodostuikin Vancouverissa hyvin keskeiseksi — ei vain sanaksi, vaan myös sanomaksi, kokemukseksi ja haasteeksi.

Vancouverin kokous pidettiin hyvin uhkaavien, koko maapallon elämää uhkaavien pilvien alla — ja ne pilvet ovat yhä vain tummuneet. Ydinaseet, ydinkokeet, joiden seuraukset Tyynen valtameren — jonka äärellä olimme — saarien asukkaihin ovat jo jättäneet järkyttäviä jälkiä, joista ei useilla osanottajilla aikaisemmin ollut paljoakaan aavistusta. Kilpavarustelu, kauhun tasapaino olivat totisesti läsnä Vancouverissa, niistä puhuttiin, niihin otettiin kantaa. Osuvasti kuvasi joku kirjoituksessaan Vancouveria "juhlaksi keskellä helvettiä". Tuon tämänhetkisen maailman helvetin tunnemme — ainakin teoriassa — uhkan, jännityksen, riiston, epäoikeudenmukaisuuden, nälän, köyhyyden, paikallissodat. Vancouverissa se tuli hyvin lähelle kokouksen osanottajien välityksellä, jotka todella edustivat koko tätä rikkiäistä maailmaa — rikasta, köyhää, sortajaa ja sorrettua. Mutta mikä teki Vancouverista ennenkaikkea myös juhlan oli sen ainutlaatuinen — näin uskallan todella sanoa — jumalanpalveluselämä, jollaista en ole kokenut missään aikaisemmassa ekumeenisessä kokouksessa. Suureen kelta-alkoraitaiseen jumalanpalvelusteltaan ko-

koontui osanottajajoukko päivittäin kolme kertaa — jumalanpalveluksiin, joissa ylistettiin, kaduttiin, hiljennettiin, julistettiin, rukoiltiin — eri kielillä, eri tapojen mukaan, aidosti, ihmisläheisesti, värikkäästi, elävästi. Martti Lindqvist osasi kolumnissaan sanoa sen aivan oikein näin: ”kokouksen syvin pohjavirta oli sen lakkaamaton rukous ja monimuotoinen ylistys. Tuossa elämän liturgiassa hengitettiin yhdessä kaikki ilo ja kaikki tuska.” Näin se juuri oli. Aivan oikein on arkkipiispa John Vikström kuvannut kirkkoamme ”jumalanpalveluksen kehitysmaaksi”. Sitä se on ja toivottavasti saamme tällä kohtaa jotain uutta elämää vähitellen. Luulen ettei kukaan pysty puhumaan Vancouverista puhumatta sen jumalanpalveluselämästä.

Niinkuin jo sanoin Vancouverissa tiesimme elävämme hirvittävien uhan pilvien alla — ja jo etukäteen tiesimme, että Vancouverissa tullaan puhumaan paljon ja vetoavasti rauhasta — osuihan Hiroshiman vuosipäiväkin kokouksen ajankohtaan. Rauhasta puhuttiinkin, mutta Vancouverissa tuli meille länsimaalaisille myös selväksi — ellei ollut tullut aikaisemmin — että rauhasta ei nyky maailmassa voida puhua, ellei samalla puhuta myös oikeudenmukaisuudesta. Rauhaa ei ole eikä tule ilman oikeudenmukaisuutta, rauha on kokonaisvaltainen asia — sitä ei ole missään ellei se toteudu kaikille. Elämä on jaettava toisten kanssa, nimenomaan myös elämän leipä, jos yleensä halutaan elää. Kokouksen ehkä tärkeimmäksi lausunnoksi tuli ”Rauha ja oikeudenmukaisuus” -dokumentti, jossa näiden kahden yhteenkuuluvuutta monipuolisesti tähdennetään. Etelä-Afrikkalainen tri Alan Boesah sanoi asian kärjistetysti: ”Rauha ilman oikeudenmukaisuutta on sotaa pahempi”. — Meidänkin on entistä enemmän käsitettäväksi opittava, että työ rauhan puolesta ei voi olla vain ylimalkaista puhetta, ei myöskään pelkkää taistelua ydinaseita tai varustelukilpaa vastaan, vaan rauhantyön on myös oltava työtä oikeudenmukaisuuden puolesta koko maailmassa ja kaikilla elämänalueilla. Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta ei voi erottaa.

Vancouverissa hyväksyttiin myös monia varsin konkreettisia maailman kriisitilanteisiin liittyviä kannanottoja. Olen sen vuoksi kuullut sanottavan, että kokous oli poliittinen. Tässä haluan korostaa seuraavaa: Kirkkojen Maailmanneuvoston teologisen näemyksen mukaan usko on holistinen asia, so.

Jumalan kirkko ja Jumalan maailma kuuluvat yhteen. Ekumenian on joskus sanottu merkitsevän sitä että ”koko evankeliumi toteutuisi koko maailmassa kaikilla elämänalueilla”. Tällöin ei voida erottaa ”hengellistä” ja ”maallista” aluetta, vaan on yhdessä koettava etsiä Jumalan tahtoa kaikissa asioissa — myös kiperissä poliittisissa tilanteissa, erehdyksen uhallakin. Tämän vuoksi on uskallettava ottaa kantaa, mutta tämä on tehtävä yhdessä ja tehtävä samalla sekä rohkeasti että nöyrästi.

Vancouverissa sai nähdä todellisia, toivoa herättäviä merkkejä ns. ”neljännen maailman” mukaantulosta, mikäli tällä neljännellä maailmalla tarkoitetaan yleensä marginaaliryhmien ihmisiä, ei vain köyhimpiä maita. Vancouverin kokoukseen osallistuivat nimitäin aivan uudella tavalla — usein kirkkojen edustajina — esimerkiksi vammaiset ja alkuperäiskansojen, erityisesti Kanadan intiaanien ja eskimojen edustajat. Tuskin esimerkiksi pidettiin yhtään jumalanpalvelusta tai paneliesitystä jossa ei olisi ollut esillä johtoryhmässä joku vammaisen, useimmiten rullatuoliin sidottu. Kaikki esitykset tulkittiin ei vain viidelle kokouskielille, vaan myös kurojen kielelle. Kanadan erään vankilan intiaanit olivat omasta aloitteestaan valmistaneet mahtavan upean totem-paalun, joka monituntisessa intiaanien riitin mukaisessa seremoniassa pystytettiin kokousalueen kentälle ja tullaan viemään Geneveen muistutukseksi alkuperäiskansojen rikkaista lahjoista ja heiltä usein ryöstetyistä oikeuksista. Myös lapsilla oli Vancouverissa uusi asema: heidän piirustuksensa ympäröivät meitä kokoussalissa ja he johtivat mm. kokonaan erään kokouksen jumalanpalveluksista, osallistuivat Hiroshiman vuosipäivänä vietettyyn suureen rauhanjuhlaan jne. He tulivat läheiseltä kansainväliseltä lastenleiriltä. Unohtumaton oli avajaisjumalanpalveluksen hetki, jossa lahjoja alttarille vietäessä afrikkalainen äiti kantoi sinne pienen sylivauvansa — symbolina elämälle, jonka toivomme säilyvän myös tuleville sukupolville.

En ole marginaaliryhmien joukossa maininnut naisia — näin olisi pitänyt tehdä vielä Nairobin kohdalla. Vancouverissa naiset olivat todella jo saaneet paikkansa: heitä oli noin kolmannes osanottajista, puhujien ja johtajien joukossa reilusti puolet. Avajaisjumalanpalveluksessa saarnasi maallikkonainen, suuressa, täälläkin televisioidussa ehtool-

lisjumalanpalveluksessa Canterburyn arkkipiispan molemmilla puolilla seitsemän alttaripalvelusta suorittavan papin joukossa oli naispappi, toinen Tanskasta, toinen Aasiasta. Kirkkojen Maailmanneuvoston seitsemästä Vancouverissa valitusta presidentistä kolme on naista, Keskustoimikunnan jäsenistä yli 26 prosenttia. Tässä asiassa ekumeenisessa liikkeessä on todella edistytty, vaikka työtä vielä riittää.

Haluan lopettaa erääseen meille hyvinvoiville eurooppalaisille sopivaan näkymään. KMN:n puheenjohtaja Kanadan arkkipiispa Scott puhui raportissaan siitä kuinka hän uskoo, että maailmassamme on päättymässä sekä kapitalismin että kommunismin aika. Molempiin kuuluu keskinäinen kilpailu, joka on vienyt ihmiskunnan tuhon partaalle. Molemmat keskittyvät tavaroiden ja palvelujen tuottamiseen ja kuluttamiseen, mikä on johtanut köyhien epätoivoon ja rikkaiden itsekkesyyteen. Ihminen on kuitenkin luotu ennen kaikkea Jumalan ja toisten ihmisten yhteyteen. — Tähän liittyi mielestäni erään puhujan, saksalaisen runoilijan ja teologin Dorothee Söllen ajatus länsimaisen ihmisen elämästä ”pitkítettynä kuolemana”. ”Jos me kätkemme itsemme paljon omaisuutemme taakse niin, ettei Jumala voi meitä koskettaa, me kuolemme keskiluokan ihmisen hitaan kuoleman.” Ja kolmannen maailman edustajille hän jatkoi: ”Älkää kehittäkö sellaista elämän täyteyden kuvaa, joka meillä on länsimaissa. Se erottaa meidät Jumalasta, se tekee meidät rikkaitsi ja kuolleiksi.”

Ja aivan lopuksi haluaisin vain sanoa, että vaikka Kirkkojen Maailmanneuvosto Vancouverissa astuikin jälleen askelen, ehkä pari, kohti universaalisuutta, paljon puuttuu vielä — roomalaiskatolinen kirkko ei edelleenkään ole mukana, vaikka yhteistyötä onkin varsin paljon. Helluntailaiset ovat vain pienin joukoin ja yleensäkin nk. evankeliaaniset varautuneesti tai ei ollenkaan mukana. Työtä riittää siis tässäkin suhteessa. Ja ennen kaikkea sitä riittää ”maailman elämän puolesta” (Jyväskylän ekumeenisten kirkkopäivien teema). Vancouverissa saimme kouriintuntuvasti kokea elämän koko rikkautta, mutta myös sen todellista uhkaa. Vancouver on haaste elää ihmisarvoista elämää, etsiä ja varjella sitä. Aikaisemmin kirkot olivat sitoutuneet ”pysymään yhdessä” ja ”kasvamaan yhdessä”. Nyt sitouduttiin ”elämään yhdessä” — ”we want to live together”.

André Lemaire:

Elämä kuoleman jälkeen katolisen tradition mukaan

”Me ylistämme sinua, Pyhä Isä, sillä sinä olet suuri ja kaikki työsi olet tehnyt viisaudessa ja rakkaudessa. Sinä loit ihmisen omaksi kuvaksesi ja uskoit hänelle maailman. Kaikkia luotuja oli hänen hallitseminen ja yksin sinua Luojaansa palveleminen. Kun hän ei ollut sinulle kuuliainen ja menetti ystävyytesi, sinä et jättänyt häntä kuoleman valtaan. Laupeudessasi autoit kaikkia etsimään sinua ja löytämään sinut. Yhä uudelleen annoit ihmisille liiton mahdollisuuden ja opetit profeettojen suulla heitä odottamaan pelastusta. Niin suuresti sinä rakastit maailmaa, Pyhä Isä, että lähetit meille pelastajaksi ainokaisen Poikasi, kun aika oli täysi. Hän sikisi Pyhästä Hengestä ja syntyi Neitsyt Mariasta... Täyttääkseen sinun suunnitelmasi hän antoi itsensä kuolemaan ja kuolleista nousemalla kuoleman voitti ja elämän uudisti...” (Ote katolisen liturgian käyttämästä ”Neljännestä eukaristisesta rukouksesta”)

Kristillinen ilmoitus esittää Jumalan, joka puuttuu historian kulkuun. Koko Raamattu on yksinomaan Jumalan ja ihmisten välisten suhteiden historiaa, Jumala on lähellä ihmistä, huolehtii hänestä, kutsuu hänet onnellisuuteen, jota kohti hän itse johtaa hänet.

Tämä Raamatun Jumala toimii ihmisen hyväksi pelkästään hyvyydestä ja rakkaudesta, koska hän on itse olennaisesti hyvyys ja rakkaus. Hän on yksi ainoa Jumala ja samalla kolme persoonaa: Isä, Poika ja Pyhä Henki, erottamattomasti keskenään yhdistettyinä. Niin sanotun kolminaisuuden sisimmäisin elämä ei ole muuta kuin täydellisen rakkauden keskinäinen suhde.

Tästä johtuu luonnollisesti että kun Jumala luo maailman ja ihmisen, hänen päätöksensä motiivina voi olla vain rakkaus. Jumala antaa rakkautensa, jotta koko maailmankaikkeus ja kaikki ihmiset olisivat yhdistetyt häneen ikuisiksi ajoiksi. Kun hän loi ihmisen omaksi kuvaksensa, hänen tarkoituksenaan oli perustaa pysyvä yhteys ihmisen kanssa keskinäisessä rakkaudessa ja uskollisuudessa. Hän uskoo maailman ihmisen haltuun, jotta ihminen hallitsisi ja hoitaisi sitä, käyttäisi hyödyksensä kaikkia sen rikkauksia ja saisi siitä kaiken sen, mikä on tarpeellista hänen jokapäiväiselle elämälleen. Ihmisestä tuli Jumalan työtöveri. Kaiken piti tapahtua rakkaudessa sekä samalla riippuvaisessa ja vapaassa, jatkuvassa ja uskollisessa yhteydessä. Ihminen eläisi näin ollen täydellisessä ja loputtomassa onnellisuudessa. Sanalla sanoen se oli elämää Paratiisissa.

Mutta silloin tapahtuu draama. Erehtyessään vapautensa merkityksestä ihminen haluaa ylpeydessään olla samanarvoinen Jumalan kanssa, mikä on sama kuin kieltää ainoa Jumala. Hän tahtoo viettää elämäänsä itsenäisyydessä ilman mitään yhdyssidettä Luojaansa ja Jumalaansa. Näin toteutuu uskollisuuden, rakkauden ja yhteyden katkeaminen. Ja tämä katkeaminen, jonka aiheutti ihminen itse ja jota tradition mukaan kutsumme alkusynniksi eli perisyynniksi, vaikuttaa ihmisen elämän kaikille tasoille. Hän menettää sisäisen harmoniansa, hän riitaantuu itsensä kanssa niin että, kuten Paavali sanoo, hän ei tee sitä hyvää mitä hän tahtoo ja näkee, vaan sitä pahaa mitä hän ei tahtoisi ja mikä useimmiten esittäytyy petollisesti hyvän hahmossa. Ihmisen suhteet lähimmäiseensä eivät enää ole yksinomaan pyyteettömän rakkauden elvyttämiä: itsekkyyks, kateus ja viha ovat turmelleet

ne. Rauhan ja sovun asemesta vallitsee kaikenlainen väkivalta. Lyhyesti sanottuna ihminen on karkotettu Paratiisista — ja hänen pitää kerran kuolla, ”tulla maaksi jälleen, sillä maasta hän on otettu”.

Tämä ihmisen syntisen tilan traaginen kuva, jonka Raamattu esittää, olisi toivoton, jos Jumala ei olisi aina uskollinen. Kaikissa olosuhteissa hän on ”laupias ja armahtavainen Jumala, pitkämielinen ja suuri armossa ja uskollisuudessa”. Erehtymättömässä rakkaudessaan hän ei kanna kaunaa ihmistä kohtaan eikä hylkää häntä. Päinvastoin Jumala tekee aloitteen sovittaakseen ihmisen itsensä kanssa, korjatakseen ihmisen aiheuttaman katkeamisen. Useaan otteeseen hän ensin antaa liiton mahdollisuuden kansalle, jonka hän on valinnut; ja tosiasiasa hän yhä uudelleen rupeaa liittoon Israelin kansan eri johtajien kanssa. Sitten vähitellen hän lupaa ”sovittajan”, yhdistäjän, pelastajan. Ja loppujen lopuksi hän lähettää ainokaisen Poikansa, Jeesuksen Kristuksen ”välimeheksi Jumalan ja ihmisten välillä”. Jeesus on ”Jumalan lahja”, verraton osoitus hänen uskollisesta rakkaudesta. Elämällään, kuolemallaan ja ylösnousemuksellaan hän sovittaa ihmisen Jumalan kanssa, saattaa entiselleen alkuperäisen yhteyden eräänlaisella ”uudella luomisella”, jossa ihminen voi uudelleen päästä onnellisuuteen yhteydessä ja rakkaudessa Jumalan kanssa. Jumalan uuden kansan jokaiselle jäsenelle tie, joka johtaa Paratiisiin, on jälleen avattu.

Tosiasia on kuitenkin, että ihminen on kuolevainen olento. Jokainen ihminen kuolee eräänä päivänä elämänsä lopussa. Elämä pyhäytyy ja ruumis mätanee vähitellen. Tämä on aivan luonnollinen ilmiö, kun tiedetään, millaisista aineksista koostuvat liha ja luut. Mutta onko kuolema kaiken loppu ihmiselle? Tämä kysymys on askarruttanut ihmisiä lakkaamatta kautta historian. Siihen vastaavat myönteisesti ne, jotka pitävät todellisena yksinomaan sitä, joka voidaan nähdä ja jota voidaan tutkia luonnontieteiden avulla. Kristityn vastaus on kielteinen, sillä hän ottaa huomioon Jumalan koko suunnitelman, joka muuten olisi ristiriidassa itsensä kanssa. Mikä olisi silloin ihmisen luomisen tarkoitus? Mitä merkitsisi se, että Jumala loi ihmisen rakkaudesta, jos hän myöhemmin hävittäisi hänet kokonaan? Kuinka voitaisiin vielä puhua Jumalan rakkauden uskollisuudesta? Entä Kristuksen toteuttamasta

sovinnosta?

Jumalallinen ilmoitus opettaa, että kuolema on synnin rangaistus, ”synnin palkka” kuten sanoo Paavali. Siksi ei voida välttyä kysymästä, eikö ihminen olisi kuollut, jos hän ei olisi langennut syntiin? Olisiko hän elänyt maan päällä ikuisesti? Kristillinen traditio selittää, että koska ihminen on luonnon olento, hän ei voi olla ruumiillisesti ja fyysisesti kuolematon. Mutta Jumalan erikoisen armolahjan ansiosta hän ei olisi ollut altis kuoleman aiheuttamalle ruumiin mätänemiselle. Maanpäällisen elämänsä lopussa hän ei olisi kuollut, vaan hänen ruumiinsa olisi muuttunut ”hengelliseksi ruumiiksi”, siten että ihminen olisi ruumiineen ja sieluneen astunut Jumalan iankaikiseen valtakuntaan.

Tämä kysymys ei ole puhtaasti teoreettinen. Yleiselle säännölle, jonka mukaan kaikki ihmiset kuolevat kerran, on olemassa yksi poikkeus. Se on uskonkappale, joka tietääkseni muutamia vivahteita lukuunottamatta on yhteinen katoliselle ja ortodoksiselle kirkolle. Se koskee Mariaa, Jeesuksen äitiä. Ainutlaatuisen etuoikeuden seurauksena sen osuuden takia, joka Marialla piti olla Jumalan Pojan lihaksitulemisen salaisuudessa, Jumala suojeli hänet perisyntien tahrasta, minkä jälkeen, ”täynnä armoa”, hän pysyi koko elämänsä synnittömänä. Siksi uskomme, että elämänsä lopussa Maria on otettu sieluneen ja kirkastettuine ruumiineen taivaaseen, jossa hän elää ylösnousseen Poikansa kanssa. Puhumme ”Marian Taivaaseenottamisesta” — ja ortodoksit ”Jumalanäidin kuolinuneen nukkumisesta”.

Kristillinen ilmoitus ei pidä siis kuolemaa ihmisen elämän loppupisteenä. Koska ruumis kuolee ja sitten lakkaa olemasta, täytyy ihmisolennossa olla jokin osa, joka ruumiin yhteydessä muodostaa olennaisesti ihmisen ja joka jää eloon ruumiin kuoleman jälkeenkin. Uusi testamentti osoittaa, että ihminen on kutsuttu osallistumaan ylösnousseen Kristuksen elämään, pääsemään Jumalan iankaikkiseen valtakuntaan, näkemään Jumalan. Jumalan omaksi kuvaksi luodussa ihmisessä täytyy olla menehtymiselle alttiina olevan ruumiin yhteydessä toinen elementti, joka ei koskaan lakkaa elämästä. Se on kuolematon sielu. Vanhan testamentin kirjoitukset puhuvat jo sielusta, mutta silloinkaan niiden käsityksellä sielusta ei ole mitään tekemistä filosofisten suuntausten kanssa. Platonismin ajatus

jonka mukaan sielu on olemassa jo ennen ruumista, jonka vankina se on, niin että ihmiselämän ihanne ja täydellisyys on siinä, että sielu pyrkii vähitellen vapautumaan ruumiin siteistä, on täysin vieras juutalais-kristilliselle ilmoitukselle. Tämän ilmoituksen mukaan Jumala luo sielun. Ensimmäinen Mooseksen kirja kertoo kuvaannollisesti mutta selvästi, että Jumala ”puhalsi elämän hengen” ruumiiseen, jonka hän oli juuri tehnyt, ja ”niin ihmisestä tuli elävä sielu”. Sielu antaa siis elämän; se on ihmisolennon jaloisa osa, hengellinen ja kuolematon osa. Kun Israelin uskovainen rukoilee Jumalaa, hän ”ylentää sielunsa Herran puoleen”, ”hänen sielunsa halajaa Jumalaa”, ”hänen sielunsa kiittää ja ylistää Herraa”. Ja Jeesus kehoittaa opetuslapsiansa olemaan pelkäämättä ”niitä, jotka tappavat ruumiin, mutta eivät voi tappaa sielua”.

Koko kristillinen kirjallisuus ensimmäisestä vuosisadasta lähtien nykypäivään saakka puhuu ruumiista ja sielusta tällä tavoin. Se tekee eron ruumiin ja sielun välillä, mutta siinä ei ole mitään dualismia, niin kuin kreikkalaisessa filosofiassa. Ihminen on jakamaton ykseys. Kristinuskon käsitys sielusta on ehdottoman ominaista sille; silloinkin kun Tuomas Akvinolaisen mukaan länsimainen traditio selittää sielun luonteen sanomalla, että sielu on ruumiin muoto (forma), aristotelismin käsitys muodosta on saanut täydellisen muutoksen. Aristoteleen filosofiassa näet muoto on todellisuus yksinomaan kun se on yhdistetty aineeseen; se kuuluu ruumiilliseen maailmaan, se kehittyy ja lakkaa olemasta niin kuin tämä maailma, niin kuin ruumis. Päinvastoin kristillisessä selityksessä ihmisielu ei ole substanssi, joka sen lisäksi olisi ruumiin muoto; se on substanssi ruumiin muotona ja se on ruumiin muoto substanssina. Siinä, että sielu on ruumiissa, on juuri sielun oma täydellisyys. Tämä muoto on henki ja juuri sellaisena se tekee ihmisestä persoonan, jolle se antaa kuolemattomuuden.

Koska kuolema on ruumiin ja sielun erottaminen, koska silloin ruumis alkaa mädätä ja koska lihan ylösnousemus, joka on uskonkappale, on tapahtuva vasta sen jälkeen kun Jumalan suunnitelma on lopullisesti täytetty, ihmisolennon se osa, joka pysyy elävänä kuoleman jälkeen, on erossa oleva sielu. Rumiinsa kuoleman jälkeen sielu elää yhä; se tuntee ja rakastaa myös yhä, siinä määrin kuin se tunsu ja rakasti, kun se oli ruumiissaan.

Koska ylempänä sanoin, että ruumis ja sielu ovat realiteetteja vain toinen toisensa kautta ja toinen toista varten, eikä ole ristiriitaista puhua erossa olevan sielun olemassaolosta? Ei. — Jumalan luomana hengellisenä ja kuolemattomana elementtinä sielu voi elää edelleen sen jälkeenkin, kun se on erossa omasta ruumiistaan. Sen uusi tila ei ole vastakohtana sen olemassaolevan muodon luonteelle; se on poikkeuksellinen tila, jossa se ei tule kokonaan vieraaksi aineelle. Kyseessä on sielu, joka on ollut yhdistetty ruumiiseen ja joka odottaa kunnes se voi uudelleen yhdistyä ruumiiseensa.

Uusi testamentti osoittaa, että Kristuksen toiminnalla, kuolemalla ja ylösnousemuksella ihmisen kohtalo on muutettu perusteellisesti. Ihminen on saanut Jumalalta sovinnon lahjan ja pääsy Paratiisiin on jälleen avattu. Kristus ”ei synnistä tiennyt”, ”mutta Jumala teki hänet synniksi meidän tähtemme”, ”lähettämällä hänet syntisen lihan kaltaisuudessa ja synnin tähden”; Kristus kuolee sovittaakseen meidän syntimme. Hän on niin kuin toinen Aatami; mutta koska hän on Jumala, hänen kuolemastaan syntyy uusi elämä, todellinen ja loputon elämä; tästedes ”kuolema ei enää häntä vallitse, ja minkä hän elää, sen hän elää Jumalalle”. Hän tuli, että ihmisillä ”olisi elämä ja olisi yltäkylläisyys”. Tuo elämä on ylösnouseseen elämä, jonka kristitty saa kasteessa. Kristityn elämä on näin kokonaan elämää Kristuksessa sekä maan päällä että myös kuoleman jälkeen. Kuten Romano Guardini kirjoitti: ”Kristuksen kuolemalla ja ylösnousemuksella jotakin on sattunut kuolemalle; se on lakannut olemasta pelkkä kuolema... Kristuksen kuolema on palauttanut kuolemalle sen lopun merkityksen, jonka olisi täytynyt olla ensimmäisen ihmisen loppu: siirtyminen uuteen, sekä ikuiseen että inhimilliseen elämään.”

Millainen on sitten elämä kuoleman jälkeen? Ja ensin: millainen on sielun kohtalo, kun se kuoleman hetkellä eroaa ruumiistaan? Katolinen traditio opettaa, että se heti joutuu ”Jumalan tuomioistuimen eteen”. Tätä tuomiota kutsutaan ”yksityiseksi tuomioksi”. Länsimaisessa kulttuurissa tunnemme lukuisia taiteen näkökulmasta ihailtavia, mutta toisaalta aika kauhistuttavia maalauksia ja veistoksia, jotka esittävät Jumalaa punnitsemassa ihmisiä vaaka kädessä. Tosin Raamattu kutsuu siellä täällä Jumalaa ja Kristusta tuomariksi. Mutta Kristus itse on sanonut, et-

tä hän ei ”ole tullut maailmaa tuomitsemaan, vaan pelastamaan maailman”. Ja Kristuksen elämä todistaa, että hän ei tuomitse ketään; hän on pelkkä pelastaja. Sen tähden jokainen, joka on todella elänyt Kristuksessa, seurannut häntä uskollisesti, rakastanut häntä ja lähimmäistensä, pysyy Kristuksen kanssa pelastustyöstä nauttivana. Sen sijaan jokainen, joka on elänyt kaukana Kristuksesta ja ilman rakkautta, on edelleen pelastuksen ulkopuolella. Kuolema on siis ”totuuden hetki”. Sielu tulee Jumalan eteen, Jumalan joka on itse totuus. Sielu paljastuu omassa totuudessaan, sen mukaisesti mikä on ollut ihmisen maanpäällinen elämä. Tässä on tuomio. Jumala ei tuomitse ketään; ihminen tuomitsee itsensä. Sielu tuntee siis kohtalonsa heti kuoleman jälkeen (Kts. paavi Benedictus XII: Constitutio ”Benedictus Deus”, v. 1336; DS 1000).

Kuoleman hetkenä sielu, joka on pysynyt rakkaudessa, pääsee taivaaseen, paratiisiin, autuuteen eli täydelliseen ja ikuiseen iloon. Uuden testamentin kirjoitukset käyttävät monenlaisia vertauskuvia, kun ne pyrkivät selittämään, millainen on oleva elämä taivaassa. Silloin ”katoa se, mikä on vajavaista, ja tulee se, mikä täydellistä on”. Uskossa ”näemme kuin kuvastimessa”, mutta silloin näemme Kristuksen kasvoista kasvoihin; saamme nähdä hänet sellaisena kuin hän on; olemme tunteva täydellisesti niin kuin meidät itsekin täydellisesti tunnetaan. Kristus on itse sanonut, että ”tämä on iankaikkinen elämä, että he tuntevat sinut, joka yksin olet totinen Jumala, ja hänet, jonka sinä olet lähettänyt, Jeesuksen Kristuksen”. Välillinen ja epäselvä Jumalan tuntemus antaa tilaa välittömälle ja intuitiiviselle Jumalan olemuksen tuntemukselle. Samoin meidän rakkautemme Jumalalle tulee puhtaaksi ja täydelliseksi ja siten äärettömän onnen lähteeksi: ”Rakkaus ei koskaan häviä”.

Ihmisen kieli ei kykene ilmaisemaan ja selostamaan yksityiskohtaisesti tulevan elämän tosiasioita. Sen on tyydyttävä vertauskuviin ja näin traditio on säilyttänyt Raamatun ilmaisuja. Liturgia puhuu etenkin levosta ja valkeudesta. Hautajaismessun alkuvirsi pyytää Jumalalta: ”Anna hänelle, Herra, ikuinen lepo, ja loistakoon hänelle iäinen valkeus = Requiem aeternam dona ei, Domine; et lux perpetua luceat ei”. Tästä johtuu, että monet suuret säveltäjät ovat sepittäneet tunnettuja ”Requiem” -teoksia. Myös jokaisessa messussa rukoilemme kuolleiden puolesta sa-

noen: ”Anna heille sinun luonasi virvoitus, valkeus ja rauha (Roomalainen kaanon) tai ”päästä heidät valkeuteen kasvojesi eteen” (2. eukaristinen rukous). Maanpäällisistä vai-voista vapautettuna sielu ”löytää levon” Jumalan levossa; samoin Jumala, joka ”on valkeus” valaisee sen ainiaaksi.

Tavallisin ilmaisu on kuitenkin taivas. Jumala loi taivaan ja maan, hän on ”taivaan ja maan Herra”, taivas on ”hänen valtaistumensa”, hän on meidän Isämme, ”joka on taivaissa”. Jeesus lupasi sille, joka antaa köyhille mitä hänellä on, ”aarteen taivaissa” ja yleensä niille, jotka seuraavat häntä, että heidän palkkansa on oleva suuri taivaissa. Taivas on näin vertauskuvallisesti se paikka, jossa Kristus asuu ja jossa sielu kohtaa hänet. Kun kristitty sanoo, että valitut ovat taivaassa, hän ei koskaan ajattele avaruutta, vaan hän tarkoittaa, että he ovat Kristuksen yhteydessä täydellisessä rakkaudessa ja Jumalan täyteydessä.

Taivaalla on myös eklesiologinen ulottuvuus. Taivaassa elävät kaikki ne, jotka muodostavat Kristuksen ruumiin; jokaisella ihmisellä on oma paikkansa siellä, niin kuin hänellä oli oma paikkansa kirkossa maan päällä. Ja kun ”rakkaus ei koskaan häviä”, se pysyy ei ainoastaan taivaassa, vaan myös jo taivaassa olevien ja vielä maan päällä elävien välillä. Tähän pohjautuu pyhien kunnioittaminen sekä myös heihin kohdistuva rukoileminen, että he rukoilisivat Jumalaa meidän puolestamme.

Sen sijaan, jos ihminen on tahallaan elänyt kaukana Kristuksesta ja hänen rakkaudestaan kuolemaansa saakka, hänen sielunsa kun se eroaa ruumiistansa, ei voi osallistua Kristuksen pelastukseen. Se on jo tuomittu. Sen kiellettyminen on lopullinen, se ei koskaan elä Kristuksen kanssa, se ei pääse paratiisiin, se ei mene taivaaseen. On kiistämätöntä, että Kristus on puhunut ikuisesta rangaistuksesta; se on olennaisesti olla ainiaaksi erossa Hänestä ”pimeydessä”, siellä missä on loputon ”itku ja hammasten kiristys” sekä ”iankaikkinen, sammumaton tuli”. Keskiajan kuvataiteet ovat kuvanneet tuomittujen hirvittävät kärsimykset helvetin tullessa. Ja laaja kirjallisuus on yrittänyt selittää, millainen saattaa olla tämän tulen luonne ja millaisia saattavat olla sielun tuskat tässä tullessa. Tällaiset kysymykset eivät enää askarruta nykyajan ihmisiä. Sen sijaan kysytään vielä, onko helvetin rangaistus todella ikuinen. Kuinka ikuinen tuomio voi olla yhteensoveltuva Jumalan äärettömän

rakkauden kanssa? Eikö saa ajatella, että kaikesta huolimatta ainakin luomakunnan historian lopussa tapahtuu yleinen sovinto? Muuttamat kirkkoisät (Origenes, Gregorius Nyssalainen, Hieronymus,...) tosin ovat ilmaisseet toivonsa, että tämä rangaistus ei olisi kuitenkaan lopullinen. Katolinen traditio on aina opettanut vakaasti, että tällaisella kannalla ei ole mitään pohjaa Raamatussa.

Toisaalta täytyy pitää kiinni siitä, että Jumala kunnioittaa ehdottomasti ihmisen vapautta: sen todistaa koko Raamatun historia. Ihminen pystyy hylkäämään Jumalan rakkauden. Jumala kohtelee ihmistä aikuisena, joka on vastuussa teoistansa ja siis omasta kohtalostansa. Kristinuskon on aina korostanut ihmisen suuruutta. Ihmisen elämä on vakava asia, ennen kaikkea koska elämän keskellä seisoo Kristuksen risti, joka tosin on Jumalan äärettömän rakkauden täydellinen voitto, mutta myös samanaikaisesti ihmisten vihan ja pahan voitto. Sekä rakkauden että synnin vapaus on aivan todellinen.

Taivaan vastakohtana on helvetti; valkeuden sijasta on pimeys; levon sijasta ahdistus; ilon sijasta suru ja kärsimys; se on ennen kaikkea ja olennaisesti lopullinen ja tahallinen rakkauden puuttuminen.

Kun sielu jättää ruumiinsa kuoleman hetkenä, onko siis sen kohtalo heti lopullisesti ja ainiaaksi ratkaistu — joko rakkaudessa Jumalan kanssa taivaassa tai kaukana Jumalasta ilman rakkautta helvetissä? Katolinen traditio vastaa myönteisesti viimeiseksi mainitussa tapauksessa, mutta kielteisesti ensimmäisessä. Se selittää, että voi tapahtua, että kuoleman hetkenä rakkaus ihmisessä ei ole täysin puhdas, ei niin puhdas kuin se voisi ja sen pitäisi olla, että vaikka ihmisen elämänpäätös on silloin lopullinen ja peruuttamaton, siihen sisältyy myös sivupäätöksiä, joista sen pitää puhdistua. Sitä varten on olemassa ”välitila” jota kutsutaan ”purgatoriumiksi” eli puhdistustilaksi, suomenkielellä kiirastuleksi.

Traditio pohjautuu tässä ensiksi toisen Makkabilaiskirjan tekstiin, jossa kerrotaan, että rukoiltiin kerran kuolleitten luopioiden juutalaisten puolesta anoen, että Jumala pyyhkisi kokonaan pois synnin, joka oli tapahtunut, sekä myös Paavalin ensimmäisen korinttolaiskirjeen kohtaan, jossa hän lausuu että ”sen on saattava ilmi se päivä, joka tulesa ilmestyy ja tuli on koetteleva minkäläinen kunkin teko on. Jos jonkun tekemä rakennus kestää, on hän saava palkan, mutta jos jon-

kun tekemä palaa, joutuu hän vahinkoon: mutta hän itse on pelastuva, kuitenkin ikäänkuin tulen läpi.”

Vasta vähitellen teologinen ajattelu on saanut esille opetuksen, jonka useat kirkolliskokoukset ovat sitten virallisesti hyväksyneet ja julistaneet (Lyonin kirkolliskokous v. 1274; Ferraran-Firenzen kirkolliskokous v. 1439 — molemmat kirkolliskokoukset pyrkivät katolisen kirkon jälleen yhdistymiseen ortodoksisen kirkon kanssa; sekä seuraavalla vuosikaudella Trenton kirkolliskokous uskonpuhdistuksen jälkeen).

Huomattakoon, että suomenkielen sana ”kiirastuli” on aika harhaanjohtava, vaikka monet teologit ja kirjailijat, kuten Dante, ovat Paavalin jälkeen puhuneet puhdistavasta tulesta. Katolisen kirkon viralliset ja dogmaattiset asiakirjat puhuvat joko ”puhdistavista rangaistuksista” (poenae purgatoriae) tai ”puhdistustilasta” (purgatorium). Näissä ei koskaan ole kyse tulesta.

Purgatorium ei ole — päinvastoin kuin se on liian usein kansanomaisessa mielikuvituksessa — eräänlainen tuonpuolisen elämän vankila tai keskitysleiri, jossa sielun pitäisi kärsiä rangaistusta, kunnes se on kokonaan maksanut velkansa, ennen kuin sille suotaisiin pääsy paratiisiin. Pikemminkin kyseessä on ihmisen muutoksen sisäinen ja välttämätön prosessi, jolla tämä tulee kykeneväksi pääsemään Kristuksen yhteyteen. Niin kuin maan päällä ihmistä, joka todella haluaa seurata Kristusta, kehoitetaan jatkuvasti ”kääntymään” ja ”tekemään parannus” Jumalan armon avulla uskossa, samanlainen prosessi jatkuu ja koskee erossa olevaa sielua, kunnes se kohtaa Kristuksen ainiaksi. Sielun rakkauten täytyy puhdistautua itsekkyydestä, joka oli sekoittunut siihen ja joka rajoitti ja vahingoitti sitä. Näin ”puhdistustilan” olemassaolo perustuu lopulta parannuksen käsitykseen, joka on olennaisen tärkeä kristitylle, joka haluaa elää ehdottomasti evankeliumin mukaisesti. Tässä tilassa sielu ei näe vielä Kristusta, mikä aiheuttaa sille kärsimyksen, mutta se tietää, että aivan varmasti se on elävä myöhemmin Kristuksessa Jeesuksessa, mikä on oleva sen ikuinen onnellisuus.

Koska lähimmäisen rakkauten käsky, joka on uuden lain ensimmäinen käsky, voidaan noudattaa rukoilemalla lähimmäisen kaikkien tarpeiden puolesta, uskovaisten voi samoin auttaa puhdistustilassa olevia sieluja rukouksen avulla. Rakkaus ei näet tunne kuo-

leman rajaa. Näin katolinen traditio opettaa purgatoriumin sielun hyväksi rukoiltujen rukousten tärkeyttä erityisesti messu-uhrin yhteydessä, joka esittää uudelleen Kristuksen sovitusuhrin ristillä.

Jumalallisen ilmoituksen mukaan maailman ja ihmiskunnan historia päättyi kerran — mitä luonnontieteetkään eivät enää pidä aivan mahdollisena. Silloin tapahtuu Kristuksen paluu ja yleinen ylösnousemus. Silloin alkaa Jumalan ikuinen valtakunta ”uudessa maassa ja uudessa taivaassa”. Silloin viimeinen tuomio toteuttaa lopullisesti kaikkien ihmisten kohtalon: toiset ovat Kristuksen ja pyhien kanssa ikuisessa onnellisuudessa, toiset taas loppumattomassa rangaistuksessa paholaisen ja tuomittujen seurassa. Niinpä katolilainen tunnustaa joka sunnuntai messussa: ”Uskon yhteen Herraan, Jeesukseen Kristukseen, Jumalan ainokaiseen Poikaan ... joka on jälleen tuleva kunniasa tuomitsemaan eläviä ja kuolleita eikä hänen valtakunnallaan ole loppua ... Ja odotan kuolleitten ylösnousemusta ja tulevaisen ajan elämää.”

Maailman loppua voidaan kuvata vain vertauskuvoin. Sitä varten Raamattu käyttää sen ajan kauhistuttavimpia ilmiöitä, sotaa, maanjäristyksiä, salamaa ja ukkosta. Ei voida myöskään helpommin esittää millaiseksi silloin on tuleva nykyinen aine eikä millainen on oleva ”uusi maa ja uusi taivas”. Kun Kristus ilmestyy uudelleen, tapahtuu viimeinen tuomio, joka ei olennaisesti eroa edellisestä, niin sanotusta ”yksityisestä tuomiosta”. Kuitenkin se on yleinen ja lopullinen tuomio, joka samalla merkitsee sekä ”puhdistustilan” että kirkon loppua. Mikä koskee lihan ylösnousemusta, se minkä sanoin erossa olevan sielun luonteesta ja ominaisuuksista, tekee luonnolliseksi ja mahdolliseksi, että sielu saa takaisin oman ruumiinsa, jonka kanssa se muodostaa uudelleen elävän ykseyden. Mutta silloin on kyseessä ylösnoussut ruumis, ”hengellinen ruumis”, josta ei voida sanoa mitään muuta, kuin minkä Paavali kirjoitti Korinttolaisille. ”Kun tämä katoavainen pukeutuu katoamattomuuteen ja tämä kuolevainen pukeutuu kuolemattomuuteen, silloin toteutuu se sana, joka on kirjoitettu: ”kuolema on nieltä ja voitto saatu”. Kun ”uusi taivas ja uusi maa” syntyvät, ensimmäinen taivas ja ensimmäinen maa katoavat. Silloin toteutuu Kristuksen ruumiin täyteys ja ikuisesti ”Jumala on kaikki kaikissa”.

Kirjoittajat:

Tapani Ruokanen, toimittaja, Suomen Kuvalehti

P. Rapila, majuri, pääesikunnan koulutusosasto

Maunu Sinnemäki, pääsihteeri, kirkon ulkomaanasiain toimikunta

Kari E. Turunen, assistentti, filosofian laitos,

Jyväskylän yliopisto

Inga-Brita Castrén, pääsihteeri, Suomen ekumeeninen neuvosto

André Lemaire, dominikaani-isä, Studium Catholicum